

धर्म-हर्षन-विज्ञान-शोध प्रकाशन-अंथाक-४०

હિગંબર જીજા સાધુઃ ગણત્વ અને કુશ લુંઘુ

- લેખક -

એલાચાર્ય ઉપાડ્યાય ૧૦૮ શ્રી કનકનંદીલ મહારાજ

- આરીવીઠ -

ગણુધરાચાર્ય ૧૦૮ શ્રી કુન્થુભાગરલ મહારાજ

- અતુલાદ્ધક -

૧૦૮ સુનિશ્ચી કીર્તિધરનંદલ મહારાજ

- પ્રકાશક -

ધર्म-હર्षન-વિજ્ઞાન શોધસંસ્થાન — બડીત (મેરી)

ધર્મ-દર્શન-વિજ્ઞાન-શોધ-સંસ્થાન : પ્રકાશન અથડા-૪૦

દિગ્ંબર જૈન સાધુઃ

નગ્રત્વ અને કેશલુંચ

નગ્રત્વ કુમારી ૧૦૮ રમણલાલજી ગોડાવત ડોલ્લી

: લેખક :

ભાલાચાર્ય ઉપાધ્યાય ૧૦૮ શ્રી કનકનંદીલ મહારાજ

: આશીર્વાદ :

ગણુભરાચાર્ય ૧૦૮ શ્રી કુન્થુસાગર જ. મહારાજ

: સહયોગી :

ભાલાચાર્ય ૧૦૮ શ્રી પદ્મનંદીલ મહારાજ
૧૦૮ સુનિશ્ચિત કુમાર વિઘનંદીલ મહારાજ

૧૦૫ આર્થિકા રાજકી માતાજી, ૧૦૫ આર્થિકા ક્ષમાકી માતાજી

: અનુવાદક :

૧૦૮ સુનિશ્ચિત કીર્તિધરનંદીલ મહારાજ

મૂલ્ય : રૂપાધ્યાય

સહયોગરાશિ : પાંચ રૂપિયા

ધર્મ-દર્શન-વિજ્ઞાન-શોધ પ્રકાશન અંથાંક-૪૦
હિગાંબર જૈન સાહુ : નમત્ય અને ડેશલુંચન

*

સરપાદક અંદળા :

ડૉ. (શ્રીમતિ) નીલમ જૈન (પી. એચ. ડી.) ટેનાંદ,
શ્રી સુશીલચંદ્ર જૈન (એમ. એસ. સી. લૌટિકી) બડોત
શ્રી રધુવિરસિંહ જૈન (એમ. એસ. સી., એચ. એચ. બી.)
ભૂ. પૂ. પ્રાધ્યાપક, મુજફ્ફરનગર
શ્રી પ્રભાતકુમાર જૈન (એમ. એસ. સી. રસાયન) પ્રાધ્યાપક, મુજફ્ફરનગર

*

બ્યાસ્થામંડળા :

અધ્યક્ષ : શ્રી પ્રેમચંદ મિત્રલ (એમ. એ.), બડોત (મેરઠ)
જીન : ધર : 2309 * એફિસ : 2531
મંત્રી : શ્રી સુદેશકુમાર જૈન (એમ. એ.), બડોત (મેરઠ)
કૃપાધ્યક્ષ : શ્રી અનિલકુમાર જૈન (બી. એ.), બડોત (મેરઠ)
પ્રચારમંત્રી : કુ. સંગીતા જૈન (એમ. કુ. એચ.), બડોત (મેરઠ)
પ્રકાશન સાયોજક : શ્રી ગોગશયંદ જૈન, પ્રેસીડન્ટપ્રેસ, મેરઠકેન્દ્ર
શ્રી નામસેન જૈન, બડોત (મેરઠ)

*

પ્રકાશક અને પ્રાપ્તિસ્થાન :

ધર્મ-દર્શન-વિજ્ઞાન-શોધ પ્રકાશન,
હિગાંબર જૈન અતિથિભવન પાસે, બડોત (મેરઠ)
શ્રી પ્રભાતકુમાર જૈન, 48, કંઝગલી, મુજફ્ફરનગર (મેરઠ)

*

સર્વાધિકાર સુરક્ષિત (લેખક)

*

પ્રથમ સંસ્કરણ—1991 * પ્રત-૧૦૦૦

*

મુદ્રક : કાન્નિલાઈચ મ. મિખ્તી, આહિય મુદ્રણાલય, રાયાંખડ
અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૧

જીન : 392512

આશીર્વદન

“ન ધર્મો ધાર્મિકૈ વિના” અથવા ધર્મત્માચોને છોડીને
ધર્મનું અસ્તિત્વ જ રહેતું નથી. અતઃ ધર્મની સુરક્ષા તથા
સંવૃદ્ધિ તથા પ્રચાર-પ્રસાર માટે ધર્મત્માચોની પણ સુરક્ષા તથા
સંવૃદ્ધિ કરવી જરૂરી છે! ધર્મ સહજ સ્વાભાવિક પ્રાકૃતિક હોવાને
કારણું ધર્મત્મા જ સરળ સ્વાભાવિક હોવા જોઈએ. આ સાર્વ-
લૌમ સર્વકાળિક સર્વદેશીયના નિયમાનુસાર પ્રત્યેક ધર્મત્મા
વ્યક્તિ બાધ્ય કૃતિમતા બન્ધન લૌટિકાનો યથાશક્તિ યથાલક્ષ્ણ
ત્યાગ કરતા-કરતા સહજ પ્રાકૃતિક નિર્વિકાર નિઃસંગ અવસ્થાને
પ્રાપ્ત કરવા માટે પુરુષાર્થ કરે છે. નિષ્ઠા તથા સાધનાના ખલ
ઉપર જ્યારે આગળ વધતો જય છે, ત્યારે સંપૂર્ણ બાધ્ય-
અાદારની સાથે વસ્તોનો પણ લ્યાગ કરી હે છે અથવા સ્વાભાવિક
થઈ જય છે. તેથી તેને ભાલુકની માકડ જન્મનાત નિર્વિકાર
સહજ નન્દન નિયંથ હિગાંબર પ્રાકૃતિક અવસ્થા કહે છે. તે
ને સ્વરૂપ પ્રાકૃતિક હોવાને કારણું પ્રકૃતિની દરેક વસ્તુ સહજ
રૂપધારી છે. તે રૂપ સહજ હોવાને કારણું સાર્વલૌમ સત્ય તથા
છે, તથા અનુકરણીય તથા અલિનાંદ્નિય છે. પરંતુ કોઈ વ્યક્તિ
પોતાની અંતરંગ કલુષતાથી ઘેરાયેલ હોવાથી અ-પ્રાકૃતિક રૂપ
કહી નિન્હા તથા આલોચના કરે છે તથા પ્રાકૃતિક રૂપને વિકૃત
કરવા માટે કલણ કે અગડો કરે છે. વિશ્વમાં સહજ રૂપને સર્વે
લોકો જણે માને તે દર્શિને સામે રાખી મેં અનેક ધર્મમાં માન્ય
નિયતવનું વર્ણન આ પુસ્તકમાં કર્યું છે. આ પુસ્તકની જરૂરત
જ્યારે લૌટિકયુગમાં વધારે છે. એવો અનુભવ કરીને ધર્મ-દર્શન-
વિજ્ઞાન-શોધ પ્રકાશન બડોતે આ પુસ્તક પ્રકાશન કરાવેલ છે.
આ પુસ્તકના ગુજરાતી અનુવાદ ૧૦૮ સુનિ ક્રિતિધરજ મહારાજે

કરીને ખુબ જ સારું કામ કર્યું છે. ગુજરાતમાં વસતા જૈન લાઈઓને માટે આ પુસ્તક ખુબ જ ઉપયોગી હોઈ તે જરૂરત તેઓએ પૂરી કરી છે.

ઉપાધ્યાય કનકનન્હી મહારાજ

આશીર્વાદ

“હિગમાર જૈન સાધુના નગતવ તથા કૃશ લોંચન” નામક આ ટેક્સ્ટ પ્રકાશિત થઈ રહ્યો છે તે બહુ જ ખુશીની વાત છે! આ ટેક્સ્ટમાં અનેક પ્રકારના દાખલા હઈને કહ્યું છે, કે હિગમાર એટલે શું? નગત શા માટે ક્રદું લોઈએ, વગેરે વાતોનું બહુ જ સારું કથન કર્યું છે. આ ટેક્સ્ટમાં પણ સર્વે ધર્મનો અભ્યાસ યથાશક્તિ કરીને શ્રી. અલાચાર્ય મુનિ કથકનંદિલ મહારાજ દ્વારા ખુબ જ સુંદર રીતે સર્વે ધર્મનો સાર શુક્ત ઉદ્ઘારા હરણો દ્વારા આમ જનતાને સારસ્વત સુખનો સન્માર્ગ હરણો દ્વારા આમ જનતાને સારસ્વત સુખનો સન્માર્ગ સર્વેએ ચોનાના હિતાર્થ ભ્રમ ફૂર થાય તેવી ભાવના સર્વેએ ચોનાના હિતાર્થ ભ્રમ ફૂર થાય તેવી ભાવના સર્વેને પુસ્તકના લેખક ઉપાધ્યાય ૧૦૮ મુનિ સાથે મારા સર્વેને પુસ્તકના લેખક ઉપાધ્યાય ૧૦૮ મુનિ કનકનન્હી, તેમજ શુજરાતી અનુવાદક ૧૦૮ મુનિ ક્રીતિંધરનન્હી, દ્રષ્ટવ્યાતા અને છપાવવામાં મહદ્દકર્તા ડૉ. શ્રીભરતયાંત્ર જૈન, સર્વેને મારા શુલ આશીર્વાદ છે.

ગ. આ. કુંપુસ્તાગરાજ

અધ્યાય ૧

હિગમાર સાધુ નગત શા માટે?

સરસ, સહજ, યથાજ્ઞત, ભાલક સમાન, નિર્બિંકાર દિગમાર જૈન સાધુઓને જેવા ભાગથી જુદા જુદા પ્રકારના મનુષ્યોમાં જુદા જુદા મનોભાવેથી શાંકા-કુશાંકા તર્ક-વિર્તિક થવે સ્વાભાવિક છે! તેમના જુદા જુદા પ્રકારના મનોભાવ તેમજ શાંકાઓના સમાધાનના આટે તર્કયુક્ત નૈતિક તથા આધ્યાત્મિક દિશિકાણુથી ફેટલાંક સત્ય-તથા નીચે પ્રમાણે પ્રસ્તુત કરી રહ્યો છું.

નગતવ સહજતા, સ્વાભાવિક પ્રાકૃતિક હોવાને કારણું પ્રત્યેક જીવ જીવે તે માનવ હો યા દાનવ, પશુ-પક્ષી હો તે સર્વે જન્મ સમયે તે નગત અવસ્થામાં જ જન્મતા હોય છે અને મરણ સમયે પણ અહારના અધા જ આડંખરોનો ફરજીયાત ત્યાગ કરીને જ પરલોાં ગમન કરે છે. પરંતુ જન્મ પછી અહારના સંસારિક વિકારમુક્ત સમાગમથી વેરાઈ જતો હોવાથી તેને છુપાવવા માટે તેમજ પ્રાકૃતિક (પ્રકોપ) પરિસ્થિતિ જેવી કે શરહી, વગેરેથી પોતાની રક્ષા માટે વખત ધારણ કરે છે કપડાં ધારણ કરવાનું મૂળ કારણું ઉપર લગ્યું તે હોવા છતાં પણ સાધારણું: માનવ વિલાસિતાનો કિંકારી અતીતે વિલિન્ન પ્રકાર બહુ મૂલ્ય વિકારોત્પાદક ફેશનેખલ કપડાં પહેરવા પ્રગોગમાં લાવે છે.

આ નાની એવી પુસ્તકમાં મેં જૈન સિદ્ધાંત, બૌધ્ધ સિદ્ધાંત હિન્દુદર્શાન, કુરાન તથા બાઈખબ વિગેરથી જુદા જુદા ઉદ્ઘારણ હઈને અનાતી કોશિશે મૂલ તત્ત્વ સિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, કે ફેલા હિગમારત્વ નીન ધર્મ માટે આદર્શ નથી પરંતુ તે પ્રત્યેક ધર્મના માટે આદર્શ દ્વારા હિગમારત્વ સર્વોત્તમ અપરિણાહ સમાજવાદનું જીવંત ઉદ્ઘારણ છે. હિગમાર આપું જન-જનતા દેશ તથા રાજ્યમાં અસમાનતાને ઉત્પન્ન કરવાવાલા મૂલ ધર્મ-ધારા સેના-ચાંદી ઇપીયા વગેરે પરિણહની સાથે સાથે શારીરિક સુરક્ષા મારોની વસ્તુઓનો પણ ત્યાગ કરે છે. હુનિયાતી સાગે અપરિણાહ તથા સમાજવાદનું આદર્શ પ્રસ્તુત કરે છે.

वत्थांजिण वक्षेण य अहा पत्तादिण असंवरण ।
णिवृत्त्वाणि णिगगथं अचेलकं जगदि पुञ्ज ॥ (मूलाचार)

वत्त्र, चामड़, वद्धुलोथी अथवा डाइपानथी शरीरने नहीं ठांकुं-
धरेण्-अबलंकारथी अथवा परिभृथी रहित वेष जगतमां पूज्य नगनर्व
नामने मूल शुणु छे.

अचेलको अर्थ निग्रंथता, हिगम्भर = हिग् + अंभर = हिग् अर्थात्
दिशा, अंभरने अर्थ वत्त्र.

हिं तथा अम्भर यस्य सः हिगम्भरः । जेमनुं वत्त्रादिः आकाश छे
ते हिगम्भर ! अल्लीया हिगम्भर जेतुं उपलक्षण मात्र छे ! इति क्षेपण वगर
होवाथी डोर्ध हिगम्भर न कहेवाय. जेमड गाय, बण्ड, पक्षी, नारझी पागल
वगेरे. हिंना जेवा अंतरंग तेमज अहिंरंग स्वच्छ, निर्मल व्यापक
निःसंग्रीयोने ज्ञ हिगम्भर कहे छे. तेनु झीजुं नाम निग्रंथता छे. केव,
मान, माया-दोष, अविद्या, कुसंस्कार, कामादि अंतरंग अंथि तथा
धन-धार्य, खी-पुत्र, संपत्ति-विभूति वगेरे भदारनी अंथियोथी विमुक्ता
छे तेने ज्ञ साया हिगम्भर कहेवाय छे.

अशक्य धारणं चेदं जन्तुनां कातरात्मनाम ।
जैन निस्संगता मुख्यं रूपं धीरैः निषेद्यते ॥ (आदि पुराण)

जितेन्द्र लगवानना अलौकिक, अति श्रेष्ठ, सहज, सरल, प्राकृतिक
आकृत्तिका जेवा निग्रंथ इप्राकृतिक तथा सार्वज्ञभौमिक स्वृप्त होवाथी
तेमनुं भद्रत्व प्रत्येक युगमां प्रत्येक धर्ममां डोर्धना डोर्ध इप्रमा भणा आवे छे.

स्वयं भद्रत्वा युद्ध कहे छे के हुं पहेला नगन निग्रंथ रव्वो, अनिक्षित
विहार कर्या, हाथमां आहार कर्या, अनेक कठिन तपस्यरण कर्या. तेथी सिद्ध
थाय छे के स्वयं युद्ध निग्रंथ रव्वा होता. परन्तु ते हिगम्भर भार्ग (अमण
भार्ग) भडु कठिन होवाना डारणे ते भार्गने छाईने तेमध्ये भद्रयम भार्ग
स्वीकार्या. ('त्रिपिट'उद्धृत)

"तिशाख वश्र धम्म पदत्थ" कथामां लभ्युं छे के एक शेठना
ल्लवनमां ५०० हिगम्भर जैन साधुओंचे आहार लीधो होतो. 'भद्रावग्ग'थी
जणाय छे के वैशालीमां हिगम्भरने विहार थतो होतो. 'भद्रापरीनिर्वाण'
सूतमां पशु हिगम्भर साधुने उद्देश्य मणे छे. "निनय पिटक"मां पशु
हिगम्भर साधुनां विहारने उद्देश्य छे.

वैहिक साहित्यमां पशु आयीनतम ऋग्वेदमां पशु नगन साधुने
"वातरसना" शब्द भारहत भताऽयुं छे.

"मुनियो वातरसना: पिशंगा बसते मला" (ऋग्वेद महल
१०-२-१३१२) यजुर्वेदमां भहावीर लगवानने नगन भतावता तेमने उपासना
ने संशय विपर्य तथा अनध्यवसाय इप्र रात्रि, अथ, तथा धन-भद्र,
शरीर-भद्र वगेरेना निवारण करवावाला कला छे.

"आतिथ्य रूपमासर महावीरस्य नगनहुः ।

रूपमु पासदामेत विन्नो रात्रिः सुरा: सुतः । "

(यजुर्वेद आध्यात्म-१६ मंत्र १४)

एकाकी निस्पुहा शान्ताः पाणिपात्रो दिगम्भराः ।

कदा शम्भो भविष्यामि कर्म निर्मल ने क्षमः । (भर्तुहरी शतक)

हे शम्भो ! हु कथारे एकलो कामनारहित शांत करपानी (हाथ-भोजन)
हिगम्भर तथा अंधन निर्मल करवावाणे थर्शि !

अमणु वातरसना (निग्रंथ) आत्मविद्रामां विशारद होय छे. मुडी
नगने जपराणा. पिच्छी धारी भहावताः सुईत नगन भयुर भीषी धारी
मुनि (होय छे.)

नगन्तेसु पिमेकटे वियापट्टा होहंति ।

(अशोकस्तंभ-दिलली किरोजशाह कोटला शिलालेख)

कटि सूत्रं तु कोपीनं दंड वस्त्रं कमण्डलम् ।

सर्वमप्सु विलन्याय जातरूप घरश्वरेत् ॥

(नारद परित्राजक उपनिषद)

कटी सूत्र डोपीन (कंगेट) हांड, वत्त्र, कमंडल ने पाणीमां विसर्जन
करीने ज्ञनभजत इप्र अथवा नगन इप्र धारणु करीने अमणु कर्तुं लोईच्ये.

ध्रश्वाम धर्म वाला भाईच्या जुओ-शायर जवालुदीने हिगम्भर-
पने हिंय ज्येति समान अव-कृत भतावीने कहे छे के वत्त्रधारी व्यक्ति-
आनी दृष्टि तो हमेशां धोणीनी तरह ज्ञ रहे छे.

महत बोला मुहतस्तिव से कामजा होगा क्या नंगे से तु ओहदा
वरा हे । नजर धोबीपै जमापोस की है तजलली जेवेर उरितातंनो ।

દીવસ ને રાત્રિ હિગમ્બર રથા તે માટે લાડોએ તેમને પુછ્યું કે શું સાલ પણ પેગમ્બર જેવા હતા.

And he stripped his clothes also and prophesised before Samuel in the like manner and they lay down naked... All day and night wherefore they said, "Is Saul also among the prophets."

તે સમય પ્રભુએ અમોજના પુત્ર ઈસાઈયાને કહ્યું, જ તુ પણ તાર કપડા અને જોડા દૂર કરી હે." જેથી તેમણે તેમજ કહ્યું. તે નમે થઈને ખુલ્લા પગે ફરવા લાગ્યા.

At the same time the Lord spok, the Isaiah the son of Amoj saying, "go and loose the sack clothes from off the Loins," and they put off their shoes from the foot and he did so. walking naked and bare footed.

[Isaiah XX-1]

ઇસાઈ સાધુ પીઠરે લખ્યું છે કે, "આપણી પાસે આપણે કંઈ પણ રાખવું નહીં પરિગ્રહ આપણા સર્વે માટે પાપકૃપ છે. તેનો ગમે તેમ પણ ત્યાગ કરવો જોઈએ અને તે પાપોથી બચવું જોઈએ."

"To all of us possession are sine... the deprivations of these in whatever way it may take place is the removal of sin." [Clamertine Homilies]

શંકરાચાર્યે "વિવેક ચૂડામણી"માં લખ્યું છે કે જેગીની પાસે હિશાંપી વખ્ત હોય અથવા હિગમ્બર હોય તેને વખ્તો ન ધેવાની ન સુકવવાની જરૂર હોય છે. તે શ્રેષ્ઠ અવરસ્થામાં તેમજ જીતપૂર્ણ નિરાકૃત અનાર્થીન જનિત આનંદ પ્રાપ્ત કરવામાં સમર્થ હોય છે.

શ્રીરામકૃષ્ણ કથામુખમાં લખ્યું છે કે રામકૃષ્ણે ચેતે પરમહંસ દશા ધારણ કરી હતી. જગીને ભક્તોએ જેયું કે સવાર થઈ ગયું છે. રામકૃષ્ણ બાલકની માઝક હિગમ્બર છે. જેના શરીર ઉપર એક હોરો પણ નથી. તેવા સ્વામીજીને આપણા અશ્વીનીકુમાર દરે કહ્યું હતું કે જ્યારે હું સમર્સત લૌતિક વસુતુંએ ભૂલી જવ છું તે સમય વખ્ત પણ છુટી જાય છે.

નગન પોશાક (વેશ) તર્કિંક્સે કહે છે, 'અરે લાઈ તુ જ અને તમાડું કાબ કર, તું હિગમ્બર જેવો નહીં બની શકે. વખ્ત પહેરવાવાબાની દર્દ્ર હંમેશાં ઘોણીની તરફ રહે છે. હિગમ્બરની શોભા હેવી પ્રકાશ રૂપ છે. જેથી તમે હિગમ્બર નગન વેશધારીથી ક્રીધ સંબંધ રાખો અથવા તેમના જેવા હિગમ્બર તેમજ સ્વાધીન બની જાઓ. અથવા તમે પૂર્ણ રૂપથી હિગમ્બર નથી બની શકતા તો તમારા વખ્તોને સીમિત રાખો, પરિમાણુમાં રાખો.'

આજથી ૩૦૦ વર્ષો પહેલાં શાહેજહાં આદશાહના રાજ્યમાં મુસ્લિમાન સુફી ઈકાર મુહમ્મદ અલી પણ નગન રૂપમાં અમણું કરતા હતા. તેમની મળર હિલદીની જમા મરણહના ડાબા લાગમાં છે તેમનું કહેવું છે કે પરમાત્મા (ખૂદ) ને લોડાંા દોપ હેઠે છે તેમને તેઓ કપડા પહેરાવી હે છે. પરંતુ જે નિર્દોષ છે તેમને નગન જ રહેવા હે છે.

પોશાક લિબાસ હરકરા એવેદીક।

બેપવારા લિબાસ ઉર્દ્યાની દાદ॥ (અબુલ કાસિમ)

જિલાની નામક મુસ્લિમ ફકીર નગ દિગમ્બર હી રહા કરતે થે॥

The higher saints of Islam called abduls went about perfect naked. ["Mysticism and magic in turkey" by Miss buecy M. Gonet.]

હવે જેવો ઈસાઈ ધર્મ વાલાઓને તેમનામાં પણ નગન સાંધુનું મહત્વ બાઈખલમાં લખ્યું છે કે આદમ તથા તેની પત્ની ઈશ્વર નગ ઉત્પન્ત થયા હતા તથા વનોમાં તેમજ સર્વત્ર નગન રહેતા હતા. તેમના મનમાં લભનને ઝાઈ સ્થાન ન હતું. તેઓએ નિષિધાના ઝડના ફળ ભાવા તેથી તેમને જાન થયું કે તે પોતે નગન છે.

And they (Adam and Eve) were both naked. The man and his wife were not ashamed [Genesis 11-25]

When they eat the fruit of the for-bidden tree, they felt and knew that they were naked. [Ibid 11-7-11]

બાઈખલમાં તેમજે લખ્યું છે કે તેઓએ તેમના વખ્ત પણ અલગ કરી દીધા હતા અને સેમુખીની પાસે એવા પ્રકારની જહેરાત કરી અને

आरोह स्वरथे पार्थं गांडीवं स्वकरे कुरु।

निजिना मेदिनी मन्ये निग्रंथो यस्य सम्मुखे ॥ [महाभारत]

—ज्या अर्जुन युद्धना भाटे तेवार थर्द रखा हुता ते वर्खते एक नग्न मुनिराज आनी रखा हुता। त्यारे कृष्ण मुनिराजने ज्ञेई ने कहुं, अरे अर्जुन! हुवे शुं ज्ञेई रखो छे। तुरंत रथ उपर सवार थर्द ने गांडीव हाथमां धारण करीके ने आपणी सामे, वे निग्रंथ मुनिराज छे तेथी अत्यारे युद्ध करवामां हुं भानु छुं के पृथ्वीतो विजय तारा हाथमां छे।

पश्चिनी राजहंसस्य निग्रंथा च तपोधना ।

यस्मिन् क्षेत्रे विचरन्ति सुभिक्षं तत्र निश्चयः ॥

सुखक्षणी पहभीनी ली, राजहंस, निग्रंथ तपोधन वे क्षेत्रमां वर्षमण्ड छरता होय छे त्यां निश्चयथी सुभ शांति सुभिक्ष होय छे। तेथी सिद्ध थाय छे के निग्रंथ इप शुभ सूचक तथा भंगलकारी पशु छे।

नग्नत्वं सहजं लोके विकारो वस्त्र वेण्टिनम् (यशस्तिलक चम्प)

नग्नत्व विश्वमां सहज इप छे, शरीर उपर वस्त्र पहेरवुं ते आपणा विकारने ढांकवा भाटे ज छे। ज्यारे भनुप्य जन्मे छे त्यारे ते नग्न ज होय छे। आलक अवस्थामां पशु नग्न रहेतो होय छे। आलकनी नग्न दशा ज्ञेई ने लोडो युक्त थाय छे वे सहज होय छे। आलक कथारे पशु गोतानी नग्नता उपर लज्जित थतो नथी। तेमज कपडा पहेरवानी धूम्हा पशु करतो नथी। परंतु कथारेक आलकने कपडा पहेरवावाथी २३ठुं पशु होय छे; नेथी ते कपडा इंका पशु हे छे। त्यारे ते निर्विकार दशामां समाजमां रुर्तु होय छे। तेमज तेने लोडो लाड आरथी अवडावे छे। भीवडावे छे। परंतु तेना भातापिता गमी-शर्दी, डांस-मन्त्रिर वज्रेश्वी आलकनी रक्षार्थी कपडा पहेरवता होय छे। ज्यारे ते मोडुं थाय छे त्यारे ते संसारना अपेक्षा तथा भोड-भायामां इसार्धने वस्त्रो पहेरवा लागे छे; तेमज विकार-लावने धुपाववा पशु कपडाने जूझी भाने छे। तेथी सिद्ध थाय छे के कपडानुं भूक्त विकारने ढांकवा तेमज ऋतुओथी वयवा भाटे ज वस्त्रो धारण करे छे। परंतु निग्रंथ भुनि आलकनी भास्क विकारी रहित तेमज ऋतुओना परिषद्ध सहन करवावाला होवाथी तेमने कपडानी जूझ होती नथी। तेमज तेमनुं विकारी अने परिषद्ध सहन करवानुं तेमनुं कर्तव्य पशु होय छे। तेथी ते सहन नग्न अवस्था आप्त करी शडे छे। तेमने कपडानी कौर्झ जूझ रहेती नथी होती। ते तमाम अनर्थनुं भूक्त करणु परदव्य उपरनी

भमताभावने पशु त्याग करे छे; तेथी तेमने शरीरनी रक्षा भाटे पशु कपडानी जूझ रहेती नथी। राग, भोड, कामलाव तथा लौतिक सुंदरतानी धूम्हाओथी भूम दूर होय छे नेथी तेमने कपडानी जूझ होती नथी। ते तेम विचारे छे के हुं नग्न दशामां आवेल छुं तेमज नग्न दशामां ज जवानो छुं तो पशी वयमां वस्त्र धारण करी विकार आवेने गोपवाना अंगडा शा भाटे करवा?

ते अंतरंग अहिरंग परिषद्ध त्याग करवाना कारणे वस्त्रोनो पशु त्याग करे छे। तेनुं विस्तृत वर्षन आ पुस्तकमां आगण अपरिषद्ध भद्रवतना वर्षनमां आप्युं छे; त्यां आगणाथी ज्ञेई लेवुं। कपडा भाटे पैसानी जूझ पडे छे; पैसा तो साँधु पासे होता नथी तेमज पैसाना भाटे भीभ आंगनी पडे छे। परंतु भीभ आंगनी ते भुनिओ भाटे स्वालिभान गुमाववुं ते भरणुथी वधारे हुःभद्रार्घ होय छे।

मांगन मरन सभान है मत मांगो कोई भीख।
मांगन से मरना भला यह सद्गुरु की सीख ॥

धीर वीर तप करत तपोधन भये क्षीण सूखी गल बाही।
अस्थिचाम अवशेष रहो तन नसाँ जाल जलके तिसमांही ॥
औषधि असन पान इत्यादिक प्राण जाउ पर याचत नाही।
दृढ़र अयाचित व्रत वारे करे न मलिन धरम परछाई ॥

ज्यारे भुनिने प्राणभातक रोग तप्त्वा (तरस) होय तो पशु याचना नथी करता तो सामान्य कपडा प्राण धारण भाटे जूझी नथी; तो पशी तेनी याचना शामाटे करे?

ते प्रकारे ने सत्य, अहिंसा अलयर्थ तेमज अपरिषद्धनी आहश्च भूर्ति छे, तेवा सर्वे भद्रान आत्माओने हरेक आदर-पूजनीय दृष्टिथा जेवा ज्ञेई। तेमने ज्ञेई ने धूष्णा नडीं करवी ज्ञेईओ.

अधमा धनमिच्छन्ति धनं मानं च मध्यमाः ।
महान्तो मानमिच्छन्ति मानो हि महंता धनम् ॥

चाह गइ चिन्ता मिटी मनुआ वेपरवाह ।
जिनको कहूं न चाहिप वे शाहन के शाह ॥

[कनकनंदि द्वारा लिखित धर्मज्ञान पवं विज्ञान से उधृत]

અહીંગ ૧૦ પ્રકારના પરિયંકાણ :

- (૧) ક્ષેત્ર-એત-જમીન-(૨) વર્તુ-મકાન (૩) હિરણ્ય-ચાંદી (૪) સ્વર્ણ-સોના (૫) ધન-પણ સમૃપતિ (૬) ધાન્ય-અનાજ વગેરે. (૭) દાસી-નોકરાની (૮) હાસ-નૌકર (૯) કુશ-વલ્લ (૧૦) ભાડા-વાસણુ.

પરિયંકાણ અથંકર પરિણામ : જેવી રીતે ભગરમણ મનુષ્યને પકડીને પાણીમાં ઢુખાવીને આઈ જાય છે તેવી રીતે ઉપરના ૨૪ પ્રકારના પરિયંકાણ જીવને પકડીને સંસારમાં ઢુખાડી જાન-મરણ વગેરે દુઃખો આપે છે. સર્વપૂર્ણ ૩૪૩ ધનરાજુ ગ્રમાણુ વિશ્વમાં રિથત પરિયંકાણ લેનું ફક્ત ૧૦ છે પરંતુ આશ્રમની વાત છે કે સાડાતણ હાથ ગ્રમાણુ આ કુદ્ર શરીરમાં ૨૪ પરિયંકાણ છે. બ્યવહારમાં એક દુઃખ ચહેના કારણે માનવને ખૂબ જ કષ્ટ મળે છે; ત્યારે જેમને મહાદુષ્ટ ૨૪ પરિયંકાણ લાગ્યા છે તેમને કેટલા દુઃખ (નલે છે) મળતા હોય છે? વિચાર કરવો જોઈએ. એક (આહ) ભગરમણ જે મનુષ્યને પકડીને ગળા જાય છે તો ૨૪ પ્રકારના પરિયંકાણ જીવને પકડી ગળા જઈને શા માટે સંસારથી દુઃખી સાગરમાં ન ઢુખાડે?

મૂર્ખ પરિયંકાણ :

ખાંડારની વરસુ પ્રત્યે મૂર્ખ-મમત્વ પરિણામ છે (વહી) તે જ મુખ્ય અન્તરંગ પરિયંકાણ છે. મૂર્ખ-મમત્વ હોવાને કારણ એક ગરીબ પણ પરિયંકાણ (૩) ધારી છે. તીર્થાંકર કેવલીનું સમવસરણ વગેરે બાલ વિશ્વતી વધારેમાં વધારે વિશ્વુતિ હોય છે તો પણ તે પરિયંકાણ નથી હોતા. કારણું કે તે મૂર્ખ-મમત્વથી રહિત છે. એવિધાન એક પ્રકારની અલોકિક અજિન છે કારણ અજિન અગતણ ભળવાથી જેમ વધે છે, તેમ અગતણ ન ભળવાથી તે અજિન શાંત થાય છે. પરંતુ પરિયંકાણથી ઈચ્છા વૈભવ નહીં ભળવાથી તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે વધારે જોરથી પ્રજ્વલિત થાય છે.

બઢું-બઢું સમગતિ સલિલ મન સરોજ બઢિ જાય।
ઘરટ ઘરટ ફિર ન ઘટે, ઘટે તો કુમહલાય ॥

ધનદીપી પાણી જેટલું જેટલું વધતું જાય છે તેટલું તેટલું મનદીપી કમળ પણ વધતું જાય છે. પરંતુ તે કમળ વધી જવા પછી ધનદીપી જળ ઠાયિત વધી જાય તો પણ તે વધેલ મનદીપી કમળ વધતું નથી. ઉલટાનું વધારે જોરથી ધધકું રહે છે. જેવી રીતે આધાર વગર વરસુ ફરમાઈ જાય

અધ્યાય ૨

આપરિયંકાણ તથા હિગમાયર જૈન સાધુ

હિગમાયર જૈન સાધુ ૨૮ મૂલગુણોને દિક્ષા સમગે જ પ્રતિજ્ઞાઓથી સ્વીકાર કરીને પૂર્ણ જીવન અનુષ્ણ નિરતિચાર પાદન કરવા માટે સદ્ગ સાવધાન રહેતા હોય છે. તે મૂલગુણ નિયે પ્રમાણે છે :

વદસમિદ્ય રોધો, લોચો આવાસયમ ચેલ મળહાં।
ખિદિ સયણમદ્યતથણ, ઠિદિ ભોયણ યભતં ચ ॥
પદે ખલુ મૂલગુણ સમણાં જિણવરેહિ પણતા।

મૂલગુણ :

(૧) અહિંસા (૨) સત્ય (૩) અચ્યોર્ય (૪) અનુયર્ય (૫) અપરિયંકાણ પંચ મહાત્મત તથા પંચ સમિતિ : (૧) ઈર્યા સમિતિ (૨) ભાષા સમિતિ (૩) એપણા સમિતિ (૪) આદાનિક્ષેપણ સમિતિ (૫) ઉત્સર્ગ સમિતિ. પંચ ધન્યિય નિરોધ, ડેશબોલ્ય (૫૮) આવશ્યક. નગનત્વ, અરનાન, ભૂમિશ્યન, અદંતત્વાવન (દાટણ નહીં કરવું), ભિભા રહી બોજન કરવું, તિવસમાં એકવાર બોજન કરવું તે પ્રકાર ૨૮ મૂલગુણ હોય છે. તે મૂલગુણ સમ્યક્ષણાની જિનેન્દ્ર ભગવાન ને મુનિઓને માટે અતાવેલ છે. ઉપરના મૂલગુણમાં અપરિયંકાણ પણ એક મૂલગુણ હોય છે. જેનું વર્ણન નિયે પ્રકાર છે : —

અનતરંગ વહિરંગ સર્વે પરિયંક ત્યાગ ।

અપરિયંક મહાવતં સર્વે સુખદાયકમ ॥

૧૪ પ્રકારના આતરંગ પરિયંક તથા ૧૦ પ્રકારના અહીંગ ૧૦ પરિયંક તેવા ૨૪ પરિયંકના લાગેને અપરિયંક ધર્મ કહે છે. આ અપરિયંક મહાત્મત સર્વ સુખ આપનાર છે.

અનતરંગ પરિયંક, ૧૪ પ્રકાર :

(૧) ભિથ્યાત્મ (૨) હોધ (૩) ભાન (૪) ભાયા (૫) લોભ (૬) હાસ્ય (૭) રતિ (૮) અ-રતિ (૯) શોક (૧૦) જય (૧૧) જુયુસા (૧૨) ઝી વેદ (Female Sex) (૧૩) મુર્ખ વેદ (૧૪) નપુંસક વેદ.

छे परंतु आ तृष्णाइपी धन धने नहीं भगवाथी अति ज्ञेयी ईच्छाइपी अग्नि प्रकटे छे. परंतु धन ओळु थवाथी ईच्छा ओळी थती नथी तेमज मानवनी ईच्छा लंग थवाथी भानव अति भानसिक हुः अने ग्राप्त थाय छे. ईच्छा ते ज्ञ लयं कर अग्नि छे. वेष्व नेम नेम वधे छे तेम ते ईच्छा-अग्निमां धीनुँ काम करे छे. ते अग्नि शांत थवाने वहले वहती ज्य छे. ज्ञेयी ईच्छाइपी अग्नि सहायक धीने ज्ञ पूर्णइपी भलम करवानी कोशीश करवी. ते भाटे प्रथम खाल्प परिग्रहने सीमित करवो. ते ज्ञ भानव पुरुषार्थ छे. नेम नेम धनसंपत्ति उपरनो भोङ धटतो ज्ञ तेम ते अग्नि शांत थती ज्ञ.

कनक-कनक ते सौगुनी, मादकता अधिकाय।
वा खाये बौराय नर, ये पाये बौराय ॥

कनक-धनरा (विषाक्त फल)थी कनक-स्वर्ण (धनसंभृति) भादकता करता से। गुनी (अधिक) वधारे भादक छे. कारण धनरा इत भावाथी नरो यदे छे परंतु सोनाइपी कनक-धनरा नशाथी भानव वधारे गर्वात तथा व्यसनी अनी ज्य छे. ज्ञेयी ते त्यागवा योऽय छे.

दुरज्येनांसुरक्षणे नश्वरेण धनादिना।
स्यस्थं मन्यो जनः कोऽपि ज्वरवानिय सर्पिषा ॥

[इस्टोपदेश ॥१३॥]

धन-संभृति ग्रामि नेम अत्यंत कृष्णायक छे, धन-प्राप्ति भाटे भनुप्य लयं कर ज्ञ ग्रामां पण ज्य छे अथवा समुद्रमां कुअकी लगावे छे, अथाग सागर पार करीने, प्रिय कुटुंब छारीने, अपरिचित देशांतर ज्य छे, भालिकी सामे नाचे छे, गाय छे, चापलुसीक करे छे, दीन-डीन भादक सेवा करे छे. धनसंभृति भाटे चोरी, हड्डी, कालाअमरी, ऐ नंभर, शेषण्ठ तथा अनेक प्रकारे जूठ, हिंसा वगेरेनो सहारा ले छे; ज्ञेयी लयं कर पाप व्यंध थाय छे तेवा कार्यो करे छे. परंतु धन-प्राप्ति भाद पण शांति नथी भगती. ते धननी सुरक्षा भाटे हिनशत चिंता करे छे, धनने छुपावे छे, ताणां उपर ताणां लगावे छे. असुरक्षाना लयथी पोते लयभीत रहे छे. कोई अपहरण करे तो तेना विरोधमां लडाई-अगडा पण करे छे. ते प्रकारे आवक्तमां तेमज व्यथमां पण हुः अी थाय छे. तेवा प्रकारनो व्यु ज्ञ कठिन परिश्रम करवा छां पुण्यना अलावे ते कृष्णपूर्वक मेगवेक्ष धन रहेतु नथी. ते आहि, भध्य, अन्त हुः अ २४४ धनने ग्राप्त करीने सुख भाने छे.

ज्ञेयी रीते ज्वर (ताव) भाडा सहित रेगी धीं पीने सुख भाने छे। परंतु तावमां धीं पीवाथी ताव वधे छे-धटते ज्ञेयी ज्वर तेवा भाडारे धनसंताप वधारनारे ज्ञ छे, धटतो नथी.

अर्थिनो धनमप्राप्य धनिनोऽप्यविनृतिः ।
कष्टं सर्वेऽपि सीदन्ति घरमेको मुनिः सुखी ॥

[आत्मानुशासन]

धननी ईच्छावाणा धनने ग्राप्त करीने तथा धननी अतुरितना कारणे हुः अी रहे छे. परंतु नेमने समस्त आशाओने ज्ञ पोताना दास अनावेल छे तेवा भणा मुनि अत्यंत सुखी होय छे.

आशादासी कृतवेन तेन दासीकृतं जगत ।

आशायाश्च भवेत् दासः सः दासः सर्वे देहिनाम् ॥

ज्ञेयामे आशाने पोतानी दास अनावी छे, तेमणे सर्वं जगतने दास अनावी दीधुँ छे. ज्ञे आशाना दास अनी गया ते सर्वे ज्ञवेना दास अनी गया.

आशा गर्तः प्रति प्रणि यस्मिन् विश्वमण्डपम् ।
कस्य किं कियदायाति वृथा वो विषयैषिता ॥

[आत्मानुशासन]

एक एक ज्वनो (भाडो) आशाइपी भाडो एट्लो भेटो तेमज भाडो होय छे के तेमां संपूर्ण विश्वने भरी हेवामां आवे तो पण ते भाडामां ते विश्व एक तृण भराभर लागे छे; तो तेवी रीते एकेएक ज्वने भाटे ते भाडामां पूरा विश्व एक असुना समान लागे छे, तो समस्त विश्वाना ज्ञवेना भाटे डेट्ली आशाओ. भाटे तो शुँ कल्पना करवी? ते आशाइपी भाडो अत्यंत विचित्र छे. कारण ते भाडामां ज्ञेट्लुँ ज्ञेट्लुँ द३० नाभता जर्द्दे तेट्लो ते भाडो वधतो ज्य छे, ने क्यारेय भरतो नथी. ज्ञेयी ज्ञेट्ली ज्ञेट्ली आशा ओळी करता जर्द्दे तेट्लो तेट्लो ते भाडो भराभर ज्य छे. भाटे आशानी पूर्ती आशा त्यागमां ज्ञ छे, आशा वधारवामां नहीं.

नगनवतुँ कारणः

अपरिग्रहना शुणेनो विचार करीने प्रभुद्व विवेक, सुख-शांतिना ईच्छुक ज्ञवो अंतरंग तेमज अहिंसंग परिग्रह त्याग करे छे. ते पोताना

શરીર ઉપરનો પણ મોહ છોડી તેને પણ ત્યાગ કરતાનો અધ્યાત્મ કરે છે. બાબુ પરિયહની સાથે વિકારને ખુપાવવા યોગ્ય શુંગાર શરીરની સુરક્ષાભૂત સંપૂર્ણ વખોનો પણ ત્યાગ કરી બાબકની માફક સરલ-સહજ અંતરંગ-અંતરંગ અંધીયી રહિત યથાજ્ઞત ઇપ નિમંથ (નગન) છે તે ઇપ ધારણ કરીને આમોનન્તિ માટે તત્પર હોય છે. નગનવ ય્યાવહારિક અપરિયહનું રૂપણ ઉદ્ઘાટણ છે.

સમાજવાદી નેતા ઇક્તા ભાષણ કરે છે. પરંતુ પૂર્ણિપથી અપરિયહન-વાહન જીવનમાં નથી ઉતારતા. પરંતુ દિગમ્ભર સાધુ ઇક્તા ભાષણ નથી કરતા; વચનની સાથે આચરણ પણ વિશ્વની સમે અતુકૃષ્ણીય પરમોત્કર્ષ આદર્શ પણ સ્થાપિત કરે છે. તે આદર્શનું અતુકૃષ્ણ કરી સામ્યવાદી અપરિયહનવાદી સમાજવાદી મનુષ્યને પણ યથાશક્તિ તે આદર્શને જીવનમાં ઉતારવો જોઈએ.

વર્ત્માનમાં અપરિયહનવાહન મહુવથી સર્વે જાળુકાર છે. તથા તેના આદર્શ ઉપર સર્વેને અભિમાન પણ છે. કાર્ય માર્ક્સ, લેનિન વગેરે સામાજિક નેતાઓએ પણ અપરિયહનવાહન મહુવનો અતુલન કરીને તેનું સ્થાપન-પ્રચાર-પ્રસાર કર્યો. પરંતુ જૈન ધર્મનો સામ્યવાહ અન્તઃકરણપૂર્વક સરલ-સહજ સ્વપ્રવાતિથી હોય છે. પરંતુ દેશ, રાષ્ટ્ર, સમાજ ને સહઅસ્તિત્વ, વિશ્વમૈત્રી, સમતાભાવની જરૂરત છે. તે આવી ભાવનાને અમલ કરવાથી સમાજની વિષમતા ઇપ આઈને એછી કરવા અપરિયહનવાહને વહેદીમાં વહેદી તક સ્વેચ્છાપૂર્વક અહણ કરવો જોઈએ.

ધસા મસીફને પોતાના ઉપહેશમાં પ્રતિપાહિત કર્યું છે કે એક સેધના આણુંમાંથી કથારેક લાથી નીકળી શકે, પરંતુ પરિમલી માનવ ધર્મથી રાન્યના વિશ્વાસ દરવાજામાં પ્રવેશ નથી કરી શકતો અથવા પરિયહ સ્વર્ગ-મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે તથા શારવત સુખ માટે સંપૂર્ણ વિરોધી છે.

વર્ત્માન દેશ-વિદેશમાં સામ્યવાહન ગુણગાન થઈ રહ્યા છે પરંતુ તેને આચરણમાં નહીં લાવવાને કારણે વિશ્વમાં વિષમતા ઇવી રહી છે. દુનિયામાં ખાદ્યસામગ્રી તથા જીવનાપ્રોગ્યી સામગ્રીઓનો અભાવ હોનાથી અપરિયહનું હોય વાડના અભાવથી સાચી રીતે વિતરણ નથી થઈ શકતું. તેના કારણથી આજે દેશ તથા સમાજમાં ડોઈ કરેડપતિ તો ડોઈ એક રોડીનાં માટે વલખાં મારે છે! એક સ્વાધિષ્ઠ-ગરિષ્ઠ જોગન કરતા-કરતા ભરણને શરણ થાય છે, તે ડોઈ જોગન નહીં મળવાથી ભરણને શરણ થાય છે. એક

અતુલ વૈભવની ચિંતાથી દુઃખી છે ત્યારે એક ધન નહીં હોવાથી અત્યંત દુઃખી છે. શું આમાં અમારી સમાજના પૂણ્યપતિયોના "કારણો" નહીં હોય?

હા, દિગમ્ભર જૈન સાધુની માફક સંપૂર્ણ ઇપથી પરિયહ ત્યાગ કરવા સંભવ નથી તો અત્યંત જરૂરી ઓછામાં એછી જીવનાપ્રોગ્યી સામગ્રી રાખીને અન્ય વસુયોગોનો ત્યાગ કરવો; જરૂરી તેવા ત્યાગને આખુત્રત કહે છે, જે આવકોના નત છે. પરંતુ હરેક નાગરિકનું પણ અખુત્રત છે જે બિનુપ્યોગી સામગ્રીનો ત્યાગ કરવાથી, જે સામગ્રીવિદીન લોકો છે તેને સામગ્રીયોનો લાભ મળે, જેથી સામગ્રીયોની પણ સમાનિતપથી સમાજમાં વહેંચણી કરી શકાય.

જેને આપણે સામ્યવાહ કહીયે છીએ તે નામ સિદ્ધાંત સાર્થક થાય.

[ઉ. બે. કનકનન્દિ દ્વારા લિખિત ધર્મજ્ઞાન પર્વ વિજ્ઞાન સે ઉદ્ઘૃત]

*

યત્ર સ્યાદ્વાદ સિદ્ધાંતો, યત્રવીરો દિગમ્ભર:

તત્ર શ્રીવિંજયોમાતિ ધ્રુવાનન્દ ધ્રુવાદર: ||

તરમતારન ગુરુદેવ

એસે સાધુ સુગુરુ કવ મિલિ હૈ।

આપ તરે ઓં પરકો તારે નિષ્પ્રદી નિર્મલ હૈ। એસે.....૦

તિલ તુષ માત્ર શોષ નહીં જાકે।

જ્ઞાન ધ્યાન ગુણ બલ હૈ। એસે.....૦

શાન્ત દિગમ્ર સુદ્રા જિનકી

નિષ્પ્રદી નિર્મલ હૈ: |

ભાગચંદ તિનકો નિત ચાહે!

જ્યો કર્મલનિ કો અલિ હૈ || એસે સાધુ૦

એસે.....૦

દ્વિગ્રહિત કરું જોઈ નાચું હોય તો માણની વિશે એવું
જો કરું જોઈ નાચું હોય તો માણની વિશે

અધ્યાય ३

જૈન સાધુઓનો કેશલોંચ શા માટે ?

દિગમ્બર જૈન સાધુઓની હિથા સાધારણ માનવની હિથાથી અસાધારણ
રીતે જુદા પ્રકારની-અલોકિક હોય છે. પુર્વાર્થ સિદ્ધયુપાયમાં અમૃતચંદ્ર
સુરિયે કહ્યું છે, કે “પકાન્ત વિરતિરૂપા ભવતિ મુનિનામલો
કિકીવૃત્તિઃ।” અથવા સં-સાર શરીર બોગ, રંગ રાગ, મોહ, પરિશ્રહ
આદ્યથી સર્વથા રહિત સ્વરૂપ મુનિઓની ગ્રવતિ અલોકિક હોય છે.
સાધારણ પ્રણ રાગ-મોહ વગેરેમાં ઇચ્છાકર હોઈ વખત ધારણ કરે છે
પરંતુ તે સાધુ નગ્ન રહે છે. સામાન્ય જન ધન સમૃપતિ વગેરેનો સંઘર્ષ
કરે છે જ્યાર સાધુ તેનો ત્યાગ કરે છે. તેવી રીતે સાધારણ માનવ
વાળની ઉપર આશક્તિ ભાવથી ફેશનના માટે સાજ-સજનટ કરે છે
પરંતુ જે સાધુ નિર્મિત નિર્મભત્વના સ્વામી હોવાને કારણે તથા શાસ્ત્રત
આત્માના સૌદર્ય એધથી આત-પ્રોત હોવાને કારણે તેમના વાળ ઉપર
મભત્વભાવ નથી રહેતો. તે કારણે તે સ્વયં પેતાના દાઢી-મુષ તથા
માથાના વાળ ઉખાડીને ઝંકી હે છે.

જૈનાચિંદ્રિયો કહ્યું છે કે—

અદૈન્યાસંગ વૈરાગ્ય પરીષહ કૃતે કૃતઃ।
અત પવ યતીશાનાં કેશોત્પાદન સદ્વિધિઃ॥

દીનતા રહિતપણું અંતરંગ-અહિરંગ પરિશહથી રહિતપણું વીતરાગતા
ઉપસર્ગ પરિષહ, કાઈ-કલેશ વગેરેનું સહન, અથવા કાઈ-સહનશીલતા
કેશલોંચથી થાય છે.

અદૈન્ય વૈરાગ્ય ચાપિ કૃતે ચ કેશલોંચને।
યતીશ્વરાણાં વીરત્વ બ્રતભ્રવણ દીપકમ् ॥

કેશલોંચ કરવાથી અદીનતા વૈરાગ્ય, વીગતરાગ વીરત્વ તથા વતમાં
નિર્ભાવપણું પ્રગટ થાય છે.

દિગમ્બર સાધુ કેપડાના પણ ત્યાગી હોવાને કારણે ધન-સંપત્તિથી
સર્વથા દૂર રહેતા હોય છે. માને વાળને સ્વહસ્તે ન ઉખાડે તો વાણુંદ દારા
તથા અખાથી કદાવવામાં ઇપિયા-પૈસાની માગણી કર્યી પડે છે. તેથી
સાધુની અયાચક વૃત્તિ નાથ થાય છે. એટલું જ નહીં તેથી સાધુ એક દીન-
લીન બિખારી જેવા થઈ જય છે. કુશ પ્રાણી બની જય છે. તેમજ
ધીમની સામે દીન થઈને બિખારી માંગવાવાળા જેવા મહાન દિગમ્બર
સાધુ નથી હોતા.

તુલસીદાસને કહા હૈ—

ત્યાગન કર સંગ્રહ કરે વિષય ભોગ સંસાર ।
તુલસી એસે સંતકો વાર-વાર ધિકાર ॥

ભાવાર્થ : એટલે આત્મા ગૌરુની સુરક્ષા માટે સ્વાક્ષર્યન માટે
નિઃસંગ અપરિશ્રહ સ્વ-શક્તિની પરીક્ષા માટે નિર્મભત્વ વીતરાગતાની પુષ્ટિ
માટે સાધુલોગ એ. નાથ તથા ચાર મહીનામાં કેશલોંચ કરે છે. તેથી વધારે
દિવસ વાળને વધારવાથી વાળમાં જૂ-લીખ વગેરે જીવોની ઉત્પત્તિ થાય
છે ! તે જીવો શરીર ઉપર ચાલે છે તેમજ કર્યે છે તેથી સાધુઓને કષ્ટ
ઉપરે છે. તેથી મનમાં ચંચલતા ઉત્પન્ન થના સંભવ છે. મન ચંચળ
થવાથી ધ્યાન-અધ્યયન તપશ્રણમાં ખલેલ પહોંચે છે; એટલું જ નહીં
તેના મહનથી ખંજવાળ આવે છે; જન્તુનું ભરણ થવા સંભવ છે.

જૈન સાધુ કુશ એકેન્દ્ર્ય જીવોને પણ દુઃખ થવાથી તેઓ મુખ દુઃખી
થાય છે. પૂર્ણ સ્વરૂપથી અહિંસા વત પાલન કરવાના કારણથી સંપૂર્ણ
જીવોની સમગ્રતાથી રક્ષા કર્યી તેમનો એષઠ તથા જેષ્ઠ કર્તાંય હોય છે.
ત્યારે વાળને વધારીને જીવો ઉત્પત્તિ વધારે તેમજ તેઓને દુઃખ પહોંચે
તેવો વ્યવહાર શા માટે કરે ? જેષ્ઠ શક્તિ છે કે કોઈ કોઈ સાધુ જ્યા-ન્યુટ
વધારવાને કારણે તેમના વાળમાં જૂ-લીખ વગેરે જીવ પડે છે જેથી તે
કર્યાથી ખંજવાળ આવે છે જેથી તે માંથામાં ખણ્ણા કરે છે. તેથી કોઈ
કોઈ જીવ મરી જય છે તેમજ માંથા માંથી અહાર શરીર ઉપર પડે છે તેમજ
જમીન ઉપર મણ પડે છે. જેથી જીવહિંસાનો દોપ લાગે છે. તેવી રીતે તેવો
અનથી ન થાય તે માટે મહાન દ્વારું જૈન સાધુ તેવા જીવોની ઉત્પત્તિ
પહેલા જ તે જીવ-ઉત્પત્તિ રૂપાન કેશાને-વાળને સ્વયં યાચના વગર જ જાતે
જ ધારણી માદ્ક ઉખાડી ઝંકે છે.

કેશલોંચના દિવસે સાંધુ ઉપવાસપૂર્વક સ્વયં યા ખીજ સાંધુની સહાયતાથી અથવા પોતાના હાથે પોતાના હાડી-મૂળ તેમજ માથાના વાળ વિધિપૂર્વક ઉખાડે છે. કેશલોંચન કરતા ભાનો પોતાના કલેશાને પણ મનમાંથી ઉખાડી હેંકે છે. જેથી કર્મિધી કલેશા પણ ઉખાડે છે. તે ગ્રયોગ કરતી વખતે વાળ હાથમાં બરોઅંર પક્કડમાં આવે તેથી અડાયા છાણાની શરૂઆત રાખનો ઉપગોગ કરે છે. કેશલોંચમાં ડોઈ પણ પ્રકારનું દુઃખ ન થાય તે ભાટે ડોઈ પણ પ્રકારની ઔષધનો પ્રગોગ કરતા નથી. કેશલોંચ પૂર્વ (પ્રારંભમાં) સિદ્ધ ભક્તિ તથા યોગલક્ષ્મિ કરે છે. કેશલોંચમાં યથિંચિત દોષો થબા સંભવ છે તો તેવા થયેલ દોષોને દૂર કરવા ભાટે પ્રાયશ્ચિત્ત વિધિવિત કરે છે.

સાંધુના ૨૮ મૂલગુણમાં કેશલોંચ એક મૂલગુણ છે. કેશલોંચ વગર તેમનું સાંધુલ નથી રહેતું જેથી અનિરાર્થ રૂપથી કેશલોંચ કરે છે : કચારે કચારે ભક્ત લેડો કેશલોંચનું દરથ ટેણી વૈરાગ્યભાવથી પ્રકાવના થાય તે ભાટે જન સમુહમાં કેશલોંચ કરવા ભાટે આવકો પ્રાર્થના કરે છે. સાંધુને કેશલોંચ કરવો જ છે તો ભક્તોની ભાવનાને જોઈને ધર્મની પ્રકાવના ભાટે જાહેર જનસમુહમાં કરે છે. કેશલોંચ જેવાથી ધર્મ-પ્રતિ આસ્થા-ભાક્તા ઉત્પન્ન થાય છે. જેવા વાળા વિચારે છે કે જે વાળાને અમે ફેશન તેમજ શરીર પ્રત્યેના રાગભાવથી સુંદરતા વખારવા ભાટે તેની સાર-સંભાળ કરીએ છીએ તે વાળને સુનિરાજ ફાલતુ ધાસ સમજ ધાસની માફક ઉખરી હેંકે છે. તેવો અમારો પણ કચારે વખત આવે કે અમે પણ આ સંસારના કલેશાની સાથે કલેશાને પણ ઉખાડી-હેંકીને શાંત દિગ્ભર સુદ્રા ધારણું કરીએ તેવા ભાવ તે દરથ જેવાથી સહજ મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

કેશ રાખવાથી તેને સાઝે કરવા ભાટે સાખુ, પાણી, દાંતીયા, સુગધી તેલ વિગેરેની જરૂરત રહેતી હોય છે. વાળને સંજવવામાં સમયનો પણ દુંભય થાય છે. તેમજ વૃંગારભાવ પ્રગટ થાય છે. તેમજ અલયર્થાત્માં દોષ ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી કેશલોંચ નહીં કરવાથી હિંસા, પરિયહ, બહાર્યાર્થ, યાચ-કાતા, દીનતા જીનાસાનાનું ઉલ્લબ્ધન, વતમાં દૂષણ, મનમાં દ્રોષ વગેરે અનેક દોષ ઉત્પન્ન થાય છે. કેશલોંચ કરવાથી ધીરતા, વીરતા, નિર્મતલ, અયા-ચક્તા, અહિંસા, અસંગ્રહ (અપરિયહ), અલયર્થ, સ્વાવલંઘન. કષ્ટસહનનો અભ્યાસ, અપ્રમાદ, આત્મશક્તિની વૃદ્ધિ, જીનાસાનું પાલન વતમાં નિર્મભત્વ વગેરે અનેક ગુણ પ્રગટ થાય છે. તેથી ઉપરોક્ત સમસ્ત ગુણુદોપનો વિચાર

કરતા રહીને દિગ્ભર કૈન સાંધુ સ્વયં પોતાના હાથે અથવા સાધમાં-ના હાથે કેશલોંચ કરે છે. તેવી રીતે કૈન સાધિયો પણ કેશલોંચ કરે છે. એવેલા સાધના ભાટે કરે છે. ડોઈ ડોઈ ડોઈ કુલ્લાંક પણ સાધના તથા અભ્યાસ ભાટે કેશલોંચ કરે છે.

કેશલોંચ કરવાનું ખીજું એક કારણ એ પણ છે કે વાળંદ હળમત કરતી વખતે, વાળંના કલ્યા મુજબ માથા (શીર)ને આસપાસ દિશાઓમાં હેઠવનું પડે છે. તેના કહેવા મુજબ, જેથી તેની આસાનું પણ પાલન કરવું પડે છે. તેથી સાંધુની સ્વતંત્રતાની, સ્વાભિમાન, આત્મગૌરવને ધક્કો પહોંચે છે. તેથી સાંધુ વાળંદ પાસે વાળ બનાવતા નથી.

સમતા સમ્હારે થુતિ ઉચારે વન્દના જિન દેવકો ।

નિતકરે થુતિ રતિ કરૈં પ્રતિકમણ તજે તન અહમેવકો ॥ ૪ ॥

જિનકેન હૌન દંત ધોવન કેશ અમ્બર આવરન ।

મૂમાદી પિછલી રયન મેં કલ્ય શાયનિ એકાશન કરન ॥ ૫ ॥

ઇકવાર દિનમે લે આહાર ખડે અલય નિજ પાનમે ।

કેશલોંચ કરત ન ડરત પરીષહ સો લગે નિજધ્યાનમે ।

અરિ મિત્ર મહલ મસાન કંચન કાંચ નિદન થૂતિ કરન ।

અર્ધાવતારન અસિ પ્રહારન મેં સદા સમતા ઘરન ॥ ૬ ॥

અધ્યાય-૪

હિગમબર જૈન સાધુઓના ૨૮ મૂલગુણ તથા ૩૪ ઉત્તરગુણ

અહિંસ મૂલગુણ

કોણ કેશલોંચ કરવાથી અથવા નળ રહેવાથી કોઈ હિગમબર સાધુન કહેવાય. પરંતુ તેની સાથે ઉપરના ગુણાનું પણ સાથે પાલન કરવાનું હોય છે. નેથી આધ્યાત્મિક ઉન્નતિના માટે પણ અનેક ગુણાનું પાલન કરવું પડે છે. તેમાં ૨૮ મૂલગુણ તથા ૩૪ ઉત્તરગુણ મુખ્ય છે. તેનું સંક્ષિપ્ત પરિચય નીચે પ્રમાણે છે:

૨૮ મૂલગુણ - પાંચ મહાવત

(૧) અહિંસા મહાવત : મન-વચન-કાયથી સ્થૂત-સ્ક્રમ, વ્રસ-સ્થાવર, ચર-અચર જીવને કોઈ પણ અકારે દુઃખ ન પહોંચે. આત્મવત્ત સંપૂર્ણ જીવની ભાવથી દ્વારા કરવી તે અહિંસા મહાવત છે.

(૨) સત્ય મહાવત : સ્વ-પર અહિતકારી મિથ્યા કર્કણ અહિતકારી વચન નહીં બોલવા. હિત-મિત-પ્રિય આગમેકત વચન બોલવા તે સત્ય મહા - પત છે.

(૩) અચૌર્ય મહાવત : સંપૂર્ણ પ્રકારની ખીજની ભૌતિક વર્ષનું પૂછચા વગર લેવી નહીં તેમજ અહિં પણ નહીં.

(૪) અખલચર્ય મહાવત : સંપૂર્ણ પ્રકારની ખીજનો સવર્થ બોગેથી લ્યાગ કરવો તથા મન, વચન, કાયથી પણ અખલચર્ય પતમાં અલિનતા નહીં આવવા હેવી તે અખલચર્ય મહાવત છે.

(૫) અપરિગ્રહ મહાવત : અંતરંગ (કોધ, માન, ભાય તથા લોલ) અંથી તથા અહિરંગ ધન-ધાન્ય-દાસી-દાસ વગેરે સામગ્રીનો સંપૂર્ણ લ્યાગ કરવો, તેને અ-પરિગ્રહ મહાવત કહે છે.

પાંચ સમિતિ :

(૬) ધર્મ સમિતિ : સંપૂર્ણ જીવની રક્ષા કરતા કરતા ચાલવું.

(૭) ભાષા સમિતિ : હિત-મિત-પ્રિય આગમેકત યુક્ત મધુ સરલ વચન બોલવા.

(૮) એપણ સમિતિ : ખીજને દુઃખ પહોંચાડચા વગર શુદ્ધ-આસુંક શાકાહાર કે નેમાં અભક્ત પરાર્થ ન હોવા જોઈએ તે ફક્ત ધર્મસાધન માટે તેમજ શરીર ટકાવવાના ભાવથી હિવસમાં એક વાર બોજન અહિં કરવું તે.

(૯) આદાન નિકોપણ સમિતિ : જીવની રક્ષા કરતા સ્વાનું-એસવું તેમજ પીઠી-કમંડલ આહિ દરેક વસ્તુ લેતાં-સુકતા સંપૂર્ણ સાવધાનીથી વર્તન કરવું.

(૧૦) પ્રતિધ્વાપન સમિતિ : જીવની રક્ષા કરતા ટડી-પેશાખ કરવા તે, મલ-મૂત્ર ત્યાગવા તે.

પાંચ ધન્દિયવિજય :

(૧૧) સ્પર્શ ધન્દિયવિજય : સ્પર્શન ધન્દિય જનિત રાગ-દેષનો લ્યાગ કરવો તે, જીવો કે સુંવાળું-કોઠાર વગેરે.

(૧૨) રસના ધન્દિય વિજય : રસના (જીબ) ધન્દિયના વિષય કે ને ખાટો-મીઠો-તીઝો વગેરે રસો ઉપર વિજય મેળવવો. કોઈપણ રસ પ્રત્યે રાગદેષ નહીં કરવો તે.

(૧૩) વાણ ધન્દિયવિજય : નાકનો વિષય કે ને સુગંધ-દુર્ગંધ પ્રત્યે રાગદેષ ભાવ ન થવો.

(૧૪) ચક્કુ ધન્દિયવિજય : અંખના વિષય કે ને આળો, પીળા, નાટક-સિનેમાં આહિ સુંદર દર્શયો જેવા પ્રત્યે રાગદેષ ભાવ ન થવો તે.

(૧૫) કર્ણ ધન્દિયવિજય : કાનના વિષયો કે ને સુંદર ગાયન સાંભળવું તેમજ કર્કણ વાણી સાંભળવાથી રાગદેષ ઉત્પન્ન ન થવો તે.
પદ આવશ્યક :

(૧૬) સમતા - (સામ્યભાવ) : શરુ-મિત્ર, લાલ-અલાલ, જન્મ-મરણ, સુખ-દુઃખ, માન-અપમાન, નિંદા-પ્રશાસ્ત્ર વગેરેમાં રાગદેષન કરવો. તેમાં સામ્યભાવથી રહેવું તે.

(૧૭) વંદ્ના : કોઈ એક પૂજય પુરુષને મુખ્ય કરીને તેમની ભક્તિ-
ભાવથી સ્તુતિ કરવી તે.

(૧૮) સ્તુતિ : અનેક પૂજય પુરુષોને મુખ્ય કરીને તેમની સામુહિક
ઇપથી સ્તુતિવંદ્ના કરવી.

(૧૯) પ્રતિક્રમણ : બૂતકાલના દોષોના નિવારણ માટે ચોગ્ય પુરુષાર્થ
કરવો તે.

(૨૦) પ્રત્યાખ્યાન : શરીર સંબંધી મોહનો ત્યાગ કરીને જીવોની રક્ષા
માટે ભવિષ્યકાળ માટે પુરુષાર્થ કરવો તે.

(૨૧) ક્ષાયોત્સર્વ : શરીર સંબંધી મોહનો ત્યાગ કરીને શરીર પ્રત્યેનો
મોહનો, મમતવનો ત્યાગ કરવો તે.

(૨૨) અચેલક : નિર્વિકાર યथાજ્ઞત બાલકવત્ત સહજઃપત્ર ધારણ કરવા
માટે સમસ્ત વચ્ચ આભરણનો લાગ કરવો તે.

(૨૩) અસ્નાન : મંત્રસ્નાન, પ્રતસ્નાન, વાયુસ્નાન, સૂર્યસ્નાન, સિવાય
(વગર) પાણીથી પાણી-સ્નાનનો ત્યાગ કરવો તે.

(૨૪) અદ્વાતધાવન : મંજુન, દીતણુ, અશ વગેરે હાંતોને ચમકાવવા
માટેને પ્રયાસ નહીં કરવો.

(૨૫) ક્ષેત્રલોક્ય : એ-ત્રણુ અથવા ચાર મહીનામાં દાઢી, મૂછ તથા
માથાના વાળ કોઈની પણ સહાયતા વગર પોતાના હાથે ઉખાડવા તે.

(૨૬) ભૂમિશ્વયન : પલંગ, ગાઢી, તકિયા વગર જીવજંતુ રહિન શુદ્ધ
પ્રાસૂક ભૂમિ, ઇલઙ, ચાટાઈ, ધાસ વિગેરે સમયના નિવારણ માટે ચોડું
શયન કરે (શોડું સુવુ)

(૨૭) એક ભુક્તિના : દિવસમાં એક વાર શુદ્ધ પ્રસૂક બોજન. ૩૨
અંતરાયઓનું પાલન કરીને સાંધુ બોજન કરે છે. તેમાં વાળ, ચાંખડુ,
અરેલ જીવજંતુ, માંસ, હૃદી, નખ વગેરે આવી જાય, તે જ વખતે આહાર-
જલનો ત્યાગ કરે છે. તેમજ કાચુ માંસ, મરતા જીવ, મદ્ય અનિહાણ વગેરે
દેખાવથી પણ અંતરાય કરે છે. આહાર માટે જરી વખતે મહંડુ, મરેલ
પંચેનિદ્ય જીવ દેખાવથી તે દિવસે આહારનો ત્યાગ કરે છે, તેમજ તે વખતે
શરીર ઉપર પક્ષીની ચરક ચાય તો તેમજ માંસાહારી પણ-પક્ષીનો તેમજ
મદ્યપાથી માંસાહારી મનુષ્ય તેમજ ચંડાળનો સ્પર્શ થવાથી પણ તે દિવસે

આહારનો ત્યાગ કરે છે. તેમજ બોજનના સમયે, કરણ દુઃખ સ્વર સાંભળે
તેમજ મૃત્યુ સમયની કંદનકારી આવાજ સાંભળે તેમજ કલાહ-ઝગડો, માર-
કાટ વગેરે. મર્મબેઠી અવાજ સાંભળવાથી અંતરાય કરે છે. દીપક યા અગિન
ઘૂરી જતો દેખાવથી, તેમજ આહાર કારાવવા જ વાલા આહાર કરાવતી
વખતે પડી જાય અથવા પાત્ર પડી જાય તો પણ અંતરાય કરે છે.
રજરવલા ખીનો સ્પર્શથી પણ અંતરાય કરે છે. સચિત ઇલ-મીજ પેટમાં
અંતરાય કરે છે. તેમજ આહારના સમય પેટની કંમી નીકળવું તેમજ શરીરના
કોઈપણ ભાગમાંથી જ અંગાળ રક્ત, પીપ નીકળવાથી પણ. આહારનો
ત્યાગ કરે છે.

(૨૮) રિથ્થિત બોજન : સાંધુ લોગ બેસીને બોજન નથી કરતા પરંતુ
અને પગમાં ચાર આગળનું અંતર રાખીને નિર્વિકાર રૂપથી મૌનથી
હં-હાં કર્યા વગર ચાચક તથા દીનતા વગર, જાઓ રહીને અંજૂલી કરપાત્ર-
(હાથપાત્ર)માં આહાર લે છે. કોઈપણ પાત્રનો ઉપયોગ નથી કરતા.

ચોત્રીસ ઉત્તર ગુણ

૬-અદ્વિરંગ તપ, ૬ અંતરંગતપ, ૨૨ પરિષફ, મળી મુનિયોના ૩૪
ઉત્તર ગુણ હોય છે.

૭-અદ્વિરંગ તપ : અનશન, અવમૌદ્દ્ય, વૃત્તપરિસંખ્યાન, રસ-
સિવાય, એકાન્ત-શયન, કાયકલેશ.

(૧) અનશન : આત્માની વિશુદ્ધિના માટે ઈન્દ્રિયના મદ્દ તથા ક્ષાયોને
ક્ષીણું કરવા માટે સંપૂર્ણ પ્રકારના આહાર-પાણીનો ત્યાગ કરે છે તેને
અનશન કહે છે.

(૨) અવમૌદ્દ્ય : પ્રમાદને જીતવા માટે તથા ધ્યાન-અધ્યયન માટે
ભૂખથી ઓછું આવું. જે પ્રમાદમાં સહાયક છે તેને અવમૌદ્દ્ય કહે છે.

(૩) વૃત્તપરિસંખ્યાન : નિશ્ચિત પ્રકારના ધરથી તેમજ વ્યક્તિથી
યા નિશ્ચિત પ્રકારનું બોજન કરવું તેને પ્રતપરિસંખ્યાન વત કહે છે.

(૪) રસસિવાય : જલની લાલસાને ક્ષીણું કરવા માટે તથા ધનિદ્યના
મહને સંખ્યિત કરવા માટે એકાદ અથવા દરેક રસેનો ત્યાગ કરી બોજન
કરે તે રસપરિસિવાય વત છે.

(૫) એકાન્ત-શયન : નિર્વિદ્ધ ધ્યાન, અધ્યયન, મનન, ચિંતનના માટે આણું, નપુંસક વગેરે રહિત સ્થાનમાં રહેવું યા સુવું તેને એકાન્ત-શયન વાત કહે છે.

(૬) કાયકલેશ : આત્મસાધન માટે પદ્માસનથી આસન ધારણ કરવું, મૌન ધારણ કરવું, નદી-પર્વત વગેરેમાં રહી શારીરક કષ્ટ ને સમતા ભાવથી સહન કરવા તે.

૭. અંતરંગ તપ : પ્રાયશ્રિત, વિનય, વૈયાવૃત્ત, સ્વાધ્યાય, વ્યુત્પત્તા અને ધ્યાન.

(૮) પ્રાયશ્રિત : કરેલ દોષેના નિવારણ માટે યુદ્ધ પાસે પ્રાયશ્રિત કરવું તે.

(૯) વિનય : યુશુ તેમજ યુશુના પ્રતિ નન્દ સરળ વ્યવહાર કરવો તે.

(૧૦) વૈયાવૃત્ત : (સેવા)-આકાંક્ષા રહિત થઈને સાધુઓની સેવા કરવાર તે.

(૧૧) સ્વાધ્યાય : આત્મા વિશુદ્ધ માટે અંધકાર અસાનીએ અંધકાર હુર કરવા માટે હિત-અહિતની સતત જનકારી માટે ગહન શાખોનું અધ્યયન કરવું તે.

(૧૨) ધ્યાન : સમર્ત અશુલ્પ પ્રવૃત્તિયોથી મન હુર કરી આત્મચિંતન કરવું, તત્ત્વમાં મન સિથર કરવું તેને ધ્યાન કહે છે.

ભાવીસ પરિષહ જ્યય :

(૧૩) કુંચાજ્યય : સમતાભાવથી લુખની વેહના સહન કરવી તે.

(૧૪) પિપાસા જ્યય : સમતાભાવથી તરસને સહન કરવી તે.

(૧૫) શીત જ્યય : સમતાભાવથી ઢાંડી સહન કરવી તે.

(૧૬) ઉણુ જ્યય : સમતાભાવથી ગરમી સહન કરવી તે.

(૧૭) દંશ મસક જ્યય : સમતાભાવથી ડાંશ-મંદ્રના કરવાથી તે સહન કરવું તે.

(૧૮) નળન પરિષહ જ્યય : સર્વપૂર્ણ ઇપથી નળન થઈને કોઈ પ્રકારનો વિકાર ભાવ ન થવો તે.

(૧૯) અરતિ જ્યય : અસુખના કારણે ધર્મમાં અભીતિ ભાવ ન થવો તે.

(૨૦) ખી પરિષહ જ્યય : ખીઓના દારા વિકાર ભાવને પ્રાપ્ત ન થવું તે ખી-પરિષહ છે.

(૨૧) ચર્ચા પરિષહ જ્યય : કંકાણી-પથરાવાળા રસ્તે ગમન કરવાથી પણ ઐદ ન થવો તે.

(૨૨) નિષદ્ધ પરિષહ જ્યય : ધ્યાન, અધ્યયન, તપસ્યા માટે એક આસનમાં વધારે સમય સુધી એસવાથી ને દુઃખ થાય છે તેને સાભ્યભાવથી સહન કરવું.

(૨૩) શૈયાપરિષહ જ્યય : કઠોર ભૂમિ વગેરે મા સુવાથી ને દુઃખ થાય છે તેને સાભ્યભાવથી સહન કરવું તે.

(૨૪) આકોશ પરિષહ જ્યય : ભીજના દારા ભોલેલા કર્ણશ-મર્મભેદી વચ્ચનેને સાભ્યભાવથી સહન કરવા.

(૨૫) વધ પરિષહ જ્યય : દુષ્ટ લોકો દારા તલવાર-અસ્ત્ર-શબ્દથી પ્રાણ-ધાતક આધાત થવાથી પણ તેને સાભ્યભાવથી સહન કરવા તે.

(૨૬) યાચના પરિષહ જ્યય : ધરણ લાંબા સમયથી આણાર નહીં ભલવાથી તેમજ ભરણ સન્મુખ હોવાથી પણ આણાર-ઔષધિની યાચના નહીં કરવી.

(૨૭) અલાલ પરિષહ જ્યય : લાંબા સમયથી આણાર નહીં ભલવાથી ને અલાલ થયો તેને પણ લાલ ઇપ માનવો તે અલાલ પરિષહ છે.

(૨૮) રોગ પરિષહ જ્યય : ભયંકર દુઃખદાયક રોગ થવાથી પણ આઙુળ-બ્યાંગળના ન થવું તેમજ તેને સાભ્યભાવથી સહન કરવું તે રોગ પરિષહ છે.

(૨૯) તૃશુ સ્પર્શ પરિષહ જ્યય : નિહાર કરતી વખતે પગમાં કાંકરા-કાંટા વગેરે વાગવાથી પણ તેને સાભ્યભાવથી સહન કરવા તે તૃશુ પરિષહ જ્યય છે.

(૩૦) મલ પરિષહ જ્યય : શરીર ઉપર મેલ જમવાથી તેને સાભ્યભાવથી સહન કરવું તે.

(૩૧) સંકાર પરિષહ જ્યય : સ્વયંગાની-ધ્યાની, તપસ્યી હોના જીતા પણ કોઈ પ્રશાસ્ત્ર વગેરે ન કરે તો પણ મનમાં કોઈ પ્રકારનો સંકલ્પ-વિકલ્પ દીનતા આદિ ધારણ ન કરવા.

(३२) प्रेसा परिषद्ध ज्यः वधारे तार्हिक शुद्धि, प्रेसा शक्ति होवा छतां पशु तेनो अहंकार न कर्वे।

(३३) अदर्शन परिषद्ध ज्यः लांभा समयथी कठोर तपश्चरण, आदि करवा छतां पशु विशेष शान तथा ऋद्धियोनी प्राप्ति न थाय तो पशु शुद्ध मेक्ष भार्गमां अ-श्रद्धा न करवी।

(३४) अस्यान परिषद्ध ज्यः सतत प्रयत्न करवा छतां पशु वधारे शाननी प्राप्ति न थाय तो पशु संडेशलाव न करवा ते।

उपरोक्त शुद्धानी साथे साथे पशु मुनिओमां अनेक शुद्ध होय छे। वीरसेन स्वामीये साधुओने कंधक भद्रत्व पूर्ण उपमाओयी अलंकृत कर्या छे. नेम के—

सिंह गज वृषभ मृग पशु, मारुत सूर्योदयि मन्दरेन्दु मणयः।
क्षिति उरगाम्बर सदृशाः, परमपद विमार्ग का साधवः।

साधुसिंहनी भाइक वीर, शाथीनी भाइक अववान अणहनी भाइक अद्र भृगनी भाइक भरव, वायुनी भाइक निसंग, सूर्यनी भाइक तेजवान, अमुदनी भाइक गंभीर भेदनी भाइक धीर, निष्ठप, अचक, चंननी भाइक शीतक, भर्षानी भाइक स्वच्छ, तेजयुक्त, पृथ्वीनी भाइक क्षमावान, आकाशनी भाइक उद्दात-निर्भल होय ते महान साधु परम अमृत पद स्वृप मेक्ष पदवीना भागी होय छे, तेवी रीते महान साधु यावता इत्ता ज्ञवंत धर्म तथा ज्ञवंत तीर्थ छे. नीतिकारोये कहुं छे :

साधुनां दर्शनं पुण्यं तीर्थं भूता हि साधवः।
कालेन फलन्ति तीर्थं, सद्यः साधु समागमः॥

साधुओना दर्थन भाव पुण्य अधतु आरण छे. तीर्थस्वृप साधु छे. तीर्थ यात्रानु इक्तो कालान्तरे प्राप्त थाय छे. परंतु साधुओना समागम सद्य तरत ज शुभ इक्त अद्वान करे छे।

गंगा पापं शशी तापं दैन्यं कलपतरुस्था।
पापं तापं तथा दैन्यं सर्वैसज्जन संगमः॥

गंगाथी पापनो नाश थाय छे! चंद्रमाथी ताप दूर थाय छे. कलपतरुथी दीनता दूर थाय छे. परंतु साधुसंगतिथी पाप, ताप, दीनता, सर्वेनो नाश थाय छे।

शैले शैले न माणिकयं मौकिकं न गजे गजे।
साधवो नहि सर्वैत्र, चंदन न बने बने॥

माणिकय दरेक पर्वत उपर नथी होना. प्रत्येक शाथीना भरतक उपर-
मुक्ता भर्षी नथी भणतां. दरेक वनमां चंदन नथी भणता. तेवी रीते साधु-
दरेक ज्यवाये नथी भणता.

चंदनं शीतलं लोके, चंदनापि चन्द्रमाः।
चन्द्र चन्दनयो मध्ये, शीतलः साधु संगमः॥

लोकमां चंदन शीतल छे. चंदनथी शीतल चंद्रमां छे. चंद्रमा तथा
चंदनथी शीतल साधुओना समागम छे.

विजित मदनकेतु, निर्मल निर्विकारः।
रहित सकलसंग संयम सक्त चित्तः॥
सुनय निपुण धामं ज्ञानतत्वं प्रपंचः।
जनन मरणं भीतं सदगुरु नौमि निर्मल॥

७ शुनोने भद्रनृथी शत्रु उपर विजय प्राप्त कर्या छे. निर्मलव, निर्मल
निर्विकार संपूर्ण अंतरंग भहिरंग शत्रुओ उपर विजय प्राप्त कर्या छे.
तेजभ सर्व प्रकारनी अंथीओयी रहित, संयममां दत्तयित, सुनयमां निपुण,
अनेक शानतरयोना शाना संसार जन्म भरण्यथी अयभीत एवा सहयुक्ते
हुं सतत नमन करुं छुं.—कनक नंदि

राज अर्तुहरिये पशु द्विग्रन्थर साधुना आचार विचारना आरामां
पर्शुन करता 'शतकन्य'मां कहुं छे ते—

पाणिः पात्रं पवित्रं भ्रमण परिगतं भैश्वमक्षयमनः।
विस्तीर्णवस्त्रमाशा दशकं चपलं तलप्र स्वलपमुर्वी॥
येषां निःसंगतां गाकरणं परिणत स्वात्म संतोषिणस्ते।
धन्या संन्यस्त दैन्यं व्यतिकर निकारा कर्म निर्मलयांति॥

[४७-पृ. ७७]

ते धन्य छे जेना हृथज पवित्र पात्र छे. अभृण द्वारा पात्र लिखा
एव अक्षय भोजन छे. लांभी पहुणी दिशा ज जेमना वस्त्र छे. पृथ्वी
जेनी भोटी पथारी छे. अंतःकरण्यथी अनसक्ति योगथी हृभेशा संतुष्ट
रखा करे छे तथा दीनताना लावोनो त्याग करीते जन्म परंपराथी प्राप्त
डोमीना नाश करे छे.

वन्यानता गिरि कंदरे निवासतां ज्योतिः परं ध्यायता-
मानन्दाशुजलं पिवान्ति शकुना निःशङ्कमङ्केशवाः ;
अस्माकं तु मनोरथो परचित प्राप्नादवा-वापीतटे
क्रीडा कानन केलिकोतुक जुषामायुः परं क्षयिते ॥४६॥ पृष्ठ ६९

ते धन्य छे जे पर्वतनी कंदराओमां निवास करे छे तेमज परथक्षती
जगेतिनुं धान लगावे छे, के जेने आनंदनित आंसुओमां पक्षिणशु
तेमनी गोहमां ऐसीने निःशंक वाल्सव्यतुं पान करे छे. पाण मनोरथी अनीने
झीडा ध्यानमां विलास करवावाला अमो लोडीना आयुष्य तो अम ४८ क्षीण
थर्ड रही छे.

अकिञ्चनस्य दन्तस्य शान्तस्य समंवेतसः ।

सशसंतुष्ट मनवः सर्वाः सुख मया दिशः ॥४७॥ पृष्ठ ७२

अकिञ्चन (अपरिग्रह), संयमी, शांत तथा शत्रु-भिन्नमां एक समान
विचार राखवा वाला साहा संतोषी पुरुषने भाटे सर्वे दिशोमा आनंद
देवावाली छे.

हिंगमर जैन साहु स्वकर्त्तव्यथी निमुख थर्डने आगसभावथी पक्षायन-
वादी थर्डने इक्का पेट लरवा भाटे पागलनी भाइक नग थर्डने भावे
मुडो इरावीने तत्वज्ञान वगर शोध-भेषधी तथा ध्यान-वैराग्य वगर
थर्डने गमे तेम आचरण इरता इरता अटकता नथी. परंतु जे अव्य
मुमुक्षु हिताहित वान, स्वपर तेमज आत्मा-कल्याणुनी लावनावाला होय
छे. ते संसारतुं स्वइप स्व-आत्मातुं स्वइप तथा ईहेक-परेकना
स्वइप जाणीने स्व-कल्याणुनी साथे विश्व कल्याणुने भाटे उतम भार्ग स्वइप
जैन हिंगमर स्वइप धारण करे छे. ते ज्ञान वैराग्यथी ओतप्रोत थर्डने
नाचे ग्रामाणु विचार इरता आत्म-कल्याणुनी साथे पर-कल्याणु भाटे होमेशा
रहे छे.

भोगान मुक्ता वय मेव भुक्ता-
स्तपो न तप्तां वयमेव तप्ताः
कालो न यातो वयमेव याता-
तृष्णा न जीर्णा वयमेव जीर्णा ॥४८॥
[पृष्ठ २२ वैराग्यसतक-भर्तुहरी]

अमे विषयोने नथी भोगता. परंतु विषयो अमने भोगवे छे. अमे
तप नथी करी शक्ता परंतु तपने अमोमे तपावी दीधा छे. काल गयो नथी

परंतु ते कालमां अमे हुओ जर्डमे छीओ. तृष्णा समाप्त नथी थती परंतु
अमे ४ समाप्त थर्ड जर्डमे छीओ.

भोग रोगमय कुलेच्युति भयं वित्ते नृपालादि भयं ।
मानेदैन्य भयं बले रिपुमय रूपे जराया भयम् ॥
शास्त्रवादि भयं गुणे खलभयं काले कृतान्ताद् भयं :
सर्व वस्तुभयान्वितं भुविनृणां वैराग्य पदं निभयम् ॥ ३२ ॥

पृष्ठ ४१

भोगमां रोगोनो लय, उच्चयकुलमां उत्पन्न थर्डने तेमाथी नाचे पडवानो
लय, धन होवाथी धन राज्ञ ज्ञेत न करे, योरीन थाय तेवा लय (३२),
मानमां दीनतानो ३२, अलशन्ति-ताकात होवाथी हुश्मननो (३२), लय, सौदैर्य
होवाथी अहसुरत लोडीनी धर्षनो लय, शास्त्रज्ञ होवाथी वादविवाहो लय,
विनय गुणे होवाथी हुष्ट धर्षणुनो लय, शरीर रहेवाथी (५म) मृत्युनो
लय, ईहेवानुं तात्पर्य ए छे के आ संसारमां हरेक पदार्थ लययुक्त ४
छे. ईक्का संसारमां लयथी मुक्त वैराग्य ४ छे. के समरत लयने हुर
हरवा वागे छे.

आशानाम नदी मनोरथजला तृष्णा तरंगाकुला
राग्याहवती वितकंविद्या धैर्यद्रम धर्वंसिनी ।

मोहावर्त मुदुस्तराऽति गहना प्रोतंग चिंता तटी
तस्याः पारंगता चिशुद्ध मनसो नन्दन्ति योगीश्वरा:

॥४१॥ पृष्ठ ४६

— भृहरि वैराग्य शतक

आशा नामनी एक नदी छे, भनोरथउपी जल जेमां भर्हुं छे तृष्णा
३५-वाणी जेनी लहर छे. राग-देष जेना भगरभृत छे. आपणुने अतुकूल
तथा प्रतिरूप होय तेवा पदार्थोनो निर्णय इरवा जेनी विचारधारा होय,
जेना उपर पक्षीना ३५मां मोहरूप मोजनी अत्पत्त अतरनाड तेमज
३५३५ तेमज भेडी भेडी चिंता जेना तट छे, अवा नदीने पार गया
होय तेवा शुद्धांतः इरण्य वाणा भेडां भेडां योगीराज ४ अंतरहित
आनंदने प्राप्त थर्ड शडे छे.

निन्दन्तु नीतिनिपुणः यदि वा स्तुवन्तु
लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टम् ।

अथैव वा मरणमस्तु युग्मातरे वा
न्याय्यात्पथः प्रविचलान्ति पदं न धीराः ॥ ८४ ॥

नीतिशतक पृष्ठ ११३

नीतिनिष्ठु विदान डोर्धि निंदा करे अथवा स्तुति करे, लक्ष्मी भगे
अथवा पासेनी पाण्य चाली जय, आज मृत्यु थाय अथवा एक युग पछी,
थाय, परंतु गंभीर पुरुष न्यायमार्गीय स्थुत नथी थता।

आचार्य पूज्यपाह स्वाभीते पशु योगभक्तिमां साधु हेवाना करणे
तेमणे साधुना आचार-विचारनु वर्णन करता नीये प्रभाषे कहुँ छे :

जाति जरो रोग मरणातुर शोक सहस्र दीपिताः
दुःसहन कपतनसन्तस्तधिरः प्रतिबुद्ध चेतसः ।
जीवित मंकुषिदु चपलंतादिद ऋसमा विभूतयः
सकलमिदंविन्त्या मुनयः प्रशमायवनान्तमाश्रिताः ॥

ने मुनिराज जन्म, धडपणु, भरणु अथवा लग्नदर पगेरे हजारे
शोगाथी दुःखीने पुत्र-ली विग्रेना वियोगजनित सन्तापयी अत्यन्त दुःखी
जन्मवृत्यमान) थर्ध रहे छे. असल्ल (अहु ज) नरक पतनथी जेनी शुक्कि
लघुलीत थर्ध रखा छे, जेना हृष्यमां हेय उपादेयने विवेक जगत थयो हेय
अवा मुनि संसारी छवने पाणी परपोटा समान अत्यन्त यंचल समझने
तथा संसारनी आ समस्त विभूतिने वीजणीनी तथा भेद समान क्षण
लंगुर समझने पेताना संसारने नाश करवा भाटे मिथ्या राग-देशने
दूर करवा भाटे वननो आश्रय ले छे अथवा वनमां चाल्या जय छे.

तेवा मुनिशी आगण जर्धने त्यां शुं करे छे ? ते कहे छे : वत
समिति गुप्ति संयुतः शम सुखना भाध्यम भनथी भोढ जतो रथो तेमज
ध्याना ध्यान संगत.

ध्यानाध्यान वशंगताः, विशुद्ध हुये कर्मणां तपश्चरंति ।

मुनि पंच भद्रावतनुं पालन करे छे. पंच समितियोनुं पालन करे
छे. तेमज त्रणु गुप्तिनुं पालन करे छे. जेना दर्शन भोढनीय कर्म सर्वथा
नष्ट थर्ध गया छे. अथवा जे ध्यान तथा अध्ययनमां हुमेशां लीन रहे छे
तेवा मुनि पेताना भनमां भोक्षसुखनी प्राप्ति अर्थे तेने धारणु कर्मने
नाश करवा भाटे तेमज तेने लरम करवा भाटे ध्यानइपी अग्नि प्रकट कहे छे.

दिनकर किरणनिकर सन्तप्त शीलानि चयेषु निःस्पृहाः
मलपटलावल्पिततनयः शिथिली कृत कर्म बन्ध नाः ।
व्यपगत मदनदर्पति, दोषकषाय विरक्त मत्सराः
गिरिशिखरेषु चंडकिरणाभिमुख स्थितयो दिगम्बराः ॥

ने मुनिराज डोर्धि विस स्नान नथी करता तेथी तेमना शरीर उपर
गांठीना थर जमी गया छे. भेदना थरथी तेमना शरीर भविन थर्ध गया
छे. परंतु तेमना कर्मेना स्थिति वंध तेमज अनुभाग वंध ते वधा वंध
(शिथिल) ढीवा थर्ध गया हेय छे. तेमज नष्ट थर्ध गया हेय छे. ते
सिवाय तेमना डामना उद्रेक धृत पद्मथेथी रनि अथवा राग भोदादिक
हेप तेमज डोधादिक धाय जेमना नाश थर्ध गया हेय छे तथा मात्सर्य
जेमना सर्वथा विमुख थर्ध गया छे, नष्ट थर्ध गया हेय छे अथवा
मात्सर्यी रहित अथवा तेज किरणवाणा सूर्यनी सामे ज ऐडा छे तेवा
हिंश्चर मुनिराज निःस्पृह थर्धने पर्वतोना शीभर उपर सूर्यना किरणेना
समृद्धी अत्यन्त गरम थयेक शिक्षायेना समृद्ध उपर भिराजमान थर्ध
शीर तपश्च छे छे.

सज्जानामृतपायिभिः क्षान्तिपयः सिद्ध्यमानु पुण्यकाथैः ।
ध्रुत संतोषच्छब्रकैः तापस्तीव्रोऽपि सद्यते मुगीन्द्रिः ॥

ने मुनिराज सम्यग्ग्रान्तिपी अभृतने पावे छे, पीता रहे छे, पेताना
पृष्यन्ती शरीरने क्षमाइपी पाणीथी सींचन करे छे तथा जे सन्तोष
इपी छवने धारणु करता रहे छे, तेवा मुनिराज असल्ल ताप पाण्य सहन
करता रहे छे. तेनो आश्रय अवो छे के मुनिराज गर्भीना दिवसोमां पर्वतना
हिंश्चर उपर जर्धने तपश्चरणु करे छे. ते मुनिराज कहत शान्तिपी जलने ज
पावे छे, क्षमाइपी पाणीथी स्नान करे छे तेमज सन्तोषिपी छव धारण
हरे छे. आ रीते गरभीना दिवसोमां धोर तप करे छे.

इति योगत्रयधारिणः, सकलतप शालिन प्रवृद्धपुण्यकायाः ।
परमानन्द सुखेषिणः समाधिमगयं दिशंतुनो भद्रताः ॥

पर्वतना उपर आतापम योग धारणु करवाणा, वर्षमां जाडो नीये
जेसवाणा तेमज शर्दी-ठंडीमां अहार चेरा उपर ऐसीने ध्यान करवाणा
मन, वयन, काय-त्रये गुप्तियोनुं पालन करवाणा वाल्य-अंतर समस्त
तपश्चरणाथी सुशोभित ध्यानाणा अनेक प्रकारना तपश्चरणाणा तेमज

મેધાંપી પરમ સુખની અદ્વા કરવાવાળા તેમજ સર્વેનું કહ્યાયું કરવાવાળા
તેવા તે મુનિરાજ અમારા માટે સર્વોત્તમ શુક્લ ધ્યાનની પ્રાપ્તિઃ૫ સમાવિની
શક્તિ પ્રદાન કરે.

સાધુ ચરણ કરુલામાં મારા અનંત વંદન હો ॥
અભિલ વિશ્વના સાધુનન્દા ચરણ સેવક કનકનાથી..

* * *

દેહે નિર્મમતા ગુરૌવિનયતી નિત્યંશુતાભ્યાસતા
ચારિત્રોડ્જવલતા મોહોપશમતા સંસારે નિર્વેગતા ।
અન્તર્વાદ્ય પરિગ્રહ ત્યજનતા ધર્મ ગતા સાધુતા
સાધો ! સાધુનનસ્ય લક્ષ્ણમિદં સંસાર વિદ્ધેદ્દકમ ॥

હેઠના પ્રતિ નિર્મમત્વ ભાવ, ગુરુ પ્રતિ વિનય ભાવ, સતત શુદ્ધ
અભ્યાસ, ચરિત્ર નિર્મમતા, મોહોપશમતા ઉપશમતા સંસાર શરીર નેગોથી વિરજાતા
અન્તરંગ-અન્તરંગ પરિગ્રહથી રહિત ધર્મને હૃદ્યમાં ધારણ કરવાવાળા સાધુતા
યુક્ત તે સર્વે સાધુ ! સાધુ પુરુષોના સંસાર વિચ્છેદક લક્ષ્ણ છે.

પાંચમો અધ્યાય

“સાધુનો પરિવાર”

એલાચાર્ય સિદ્ધન્ત ચક્રવર્તી પૂજય ઉપાધ્યાય શ્રી. ૧૦૮ કનક નંદીઓને
આજના સરલ પ્રવચનમાં કહ્યું, ‘ભાઈઓ ! રતનની દુકાન ઉપર રતન જ
મળે છે પરંતુ ખરીદનાર પાસે એટલા પૈસા-ઝીયા નહીં હોણથી તે રતન
ખરીદી શકતો નથી. તેવા રીતેના શાનનો ક્ષ૟ોપશમ બહુ જ થોડો હોય
તે આત્માર્થની વાતો કેની રીતે સમજ શકે ! હું હંમેશા તનને મિઠાન
શીરા-પુરી-કઢોરી વગેરે ખવશાલું છું. જૈનધર્મ વિજ્ઞાન ધર્મ છે. તેને
સમજવા માટે થોડાક કઢક શાખાનોને પ્રયોગ તો થઈ જાય છે. એને સર્વે
શ્રીતા નથી સમજતા, કારણ સર્વે શ્રીતા તેજ શુદ્ધ વાળા નથી હોતા. તેઓ
શ્રીતાની માફક ઉપરેશ કરીશ એમકે લગ્નવાન મહાનીરની દિંય ધ્વનિ શ્રીતા.
ઓની શુદ્ધિની માફક જ પરિવર્તન થાય છે. આજ હું સરલ પ્રવચન કરીશ.
વિષય પણ સરલ લઈ રબ્બો છું — “સાધુનો પરિવાર.”

પરિવાર એ પ્રકારના હોય છે. એક બહિરંગ (બહારનો) બીજો અન્ત-
રંગ (અંદરનો). આપ લોકોનો પરિવાર બહારનો (અંદરનો) પરિવાર છે
તેમજ સાધુનો અન્તરંગ (અંદરનો) પરિવાર હોય છે. એક રાજી રાણી
સાથે વનવિહાર કરવા જાયા. ત્યાં વનમાં એક નજીને જેર્ઝને રાણીએ
પૂછ્યું કે આ સાધુને કોઈ ભાઈંદું, નથી તેની પામે કયા, ન અંગરક્ષક
છતાં આવા જયાનક જગતમાં તેમને ડર લાગતો નહીં હોય. રાજીએ જનાએ
આપો કે આ કોઈ સામાન્ય નથી, તેમનો બહુ મોટો પરિવાર હોય છે.
તેમને માતા-પિતા ભાઈંદેન પત્ની, પુત્ર વગેર હોય છે.

તેમનો પરિવાર

ધૈર્યયસ્ય પિતા ક્ષમાદ્વ જનની શાન્તિશિચર ગૃહણી ।
સત્ય સુનુરય દયા ચ ભગિની ભ્રાત : મન સંયમ ॥
શાચ્યામૃતિલ દિશોઽપિ વસને જ્ઞાનામૃતને ભોજનં । (રત્નત્રયમૃતઘરં)
યે તે યસ્ય કુદુર્મિનો વદ સાથે કરુસાદ ભીતો યોગિન : ॥

हे राष्ट्री विशाल परिवार होय छे तो ते संबल ! धैर्य केना पिता
छे. अनुशासन धैर्यना प्रतिक छे. सांसारिक परिवार तो तेमने नथी परंतु
तेमनु आध्यात्मिक परिवार होय छे. साहु तेना अवनमां भरोभर संघर्ष-
युक्त रहे छे ! जे संघर्ष नहोय तो साहु स्वाहु अनी जय छे. संघर्ष
न होय तो अवनमां उन्नति नथी करी शक्ता. तो संघर्षने सामे टक्कर
लेवा धैर्यनी उद्दर होय छे.

जीवन में आँधी आवे आवे घोर तफान ।
सुमेरु सा अचल रहे यह साधु पहिचान ॥

डाई नंगा होय मुझमुडावेल होय जरा बधारी होय, दाढी बधारी
होय, डेश लोंग करता होय, लंगोरी पहेरता होय, सझेद वज्र पहेरल होय
तो ते साहु अनी जय थुं ? अे तो भीआरीनो वेश कडेवाय. 'हेहेमां रोटी'
अवा मुसंहृत लिखारी तो साहुना नाम उपर क्लंक छे. हरेक धर्ममां
हरेक देशमां आवा ढाँगानो अहिंकर करो छे. अवन आँधी पशु आवी
जय तो पशु तेझो अटल अने अडग रहे छे. धैर्यवान होय छे, साचा-
साहु. राज धरिश्चंद्रना भाटे अङ्ग कविए क्लृणु छे—

सूर्यटरै चन्द्र टरै टरै जगतव्यवहार ।
पग न टरै हरिश्चंद्रका टरै न सत्यविचार ॥

राज धरिश्चंद्र सत्य भाटे राज्यनो, अनी, पुत्रो तेमन समस्त
गैश्वर्यनो त्याग करो तेमन समस्त परिवारनो पशु त्याग करो अने ते
इमशानमां अङ्ग चंडागते त्यां नेहरी राज्यकार करी परंतु सत्यनो त्याग न
करो. क्यारेक अग्निशीतल थर्च जय, अमृत दिय थर्च जय, विष पशु
अमृत थर्च जय, तेमन मुमेइ पशु उगी जय परंतु साचा साहु पोताना
सत्य धर्म भार्ग उपरथी उगता नथी, व्यायमान थता नथी.

लारतमां राज विक्रमदित्य थर्च गया केना नाम उपरथी आज
लारतमां संवत चावे छे. जे भद्रान नीतिवान भद्रा न्यायवान हो। अङ्ग
वभत वेताव तेनी पासे आँगो अने ऐद्यो हुं ताइ अहु ज लेवा आँगो
हुं इता अङ्ग वस्तु तारी छूँच्छ मुख्यनी हुं राज्यी शक्ते छे, राजविक्रमदित्ये
क्लृणु, हे वेगव तुं भाडुं अहु लहर ज. राज्य, अंग-पुत्र, परिवार, धन-शौन्य
शक्ति जे भाटीना अनेक छे ते हुं सर्व लहर ज परंतु इता अङ्ग धैर्य
शक्ति हे आँगी अहु ज हुं लहर ज. ज्यारे वेताव ऐद्यो के ते तो अहु ज
रहेगा हे; आँगी अहु ज हुं लहर ज. ज्यारे वेताव ऐद्यो के ते अहु ज

राजी लीहुँ. हे भार थुं लेवा जेग 'आज उत्तु छ यु'। फिरावा के बहु
वस्तु प्राप्त थाय छे ? जेनी पासे धैर्य नथी तेन नामाना लागु भय वस्तु पक्का
जेहुं लागे छे. अर्थव्वेदमां पशु क्लृणु छे के जे वेष्वान वेनो वासी
छे तेमन धैर्यकी तेनो सामनो करे छे तेनो जाग पशु आगी जाय ते जाग
धैर्य अज साहुना पिता छे.

भातानो न अंबर पहेलो आवे छे जेथी पहेला ओनु नाम जानामा
आवे छे—जेनी रीते लक्ष्मीनारायण, सीताराम. लक्ष्मपेषण उत्तवाणा जप
प्रथम भाता होय छे. तो साहुनी भाता होय छे क्षमा. जे हुःभयी डीनम
तेमन दुःभी थाय ते साहु न कडेवाय परंतु साहु डोर्च हिंस डोर्च ने हुःभी
पशु कृता नथी तेमन योते पशु हुःभयी साहु डोर्च हिंस डोर्च ने हुःभी
पशु कृता नथी, तेन साचा साचा साहु कडेवाय छे.

हिन्दु शास्त्रामां वर्णन आवे छे के लभवी साहु होय छे ते क्लृणना
उपर नाराज थाय तो तेन श्राप आपे छे. परंतु साहुओ तो क्षमावाणा ज
होवा ज्ञेहुंओ क्षमावान क्वा ? पृथ्वी जेवा, जेम पृथ्वी अहु ज सङ्गन करे
छे तेनी रीते साहु पशु अहु ज सङ्गन करवाणा ज होय छे. जेमके पृथ्वीमां
भद्रो लेवानी शक्ति होवा छतां ते अद्वानी भावना राखती नथी; ते
ग्रमाणे वीरानी क्षमा ज क्षमा कडेवाय क्षयरोनो नहीं जेमके विनय करवा वाणा
तेमन शखोयी भारवाणा तेने भन अन्ने समान होय छे तो क्षमा ज एज ज
सर्व भानवीतुं प्रथम कर्त्तव्य छे. "क्षमा वारस्यभूषणम्"

अनुसरतां पदमेतत् करमित्ताचारनित्यनिरभिसुखा ।
पकान्तविरतिरूपा भवति, मुनीनामलौकिकी वृत्तिः ॥

ते रत्नत्रयैषी पद्मीतुं अतुकरणु करवाला अथवा ते पद्मीते आप्त
धरेल मुनियोनी इति पापकिया भित्रित आचारोयी सर्वथा विमुख तथा
पर द्रग्योयी उदासीनैष अथवा लोक्यी विशेष लक्षणाणा होय छे.

वारसेन स्वभावे जय धरवाणामां पशु क्लृणु छे—

सिंह गज वृषभ मृग पशु, माहत सूर्योदिधि मन्दरेन्दु भणयः ।
क्षिति उरगाम्बर सदृशाः परमपद विमार्गका साधवः ॥

सिंहना समान निर्विध, धीर, वीर, धैर्यवाणा परंतु दिंसक नहीं,
अवा होय छे साहु. अथवा होय छे जाथीना जेवा अणवान, वृप्तना जेवा
-साह, हरणना जेवा सरण, भारति याना हवाना जेवा निसंग, सर्वना

જેવા તેજવાન, દેહીયમાન, પરંતુ મૃદુ નહીં, કાયર નહીં! સાધુ કોઈના આદેશ અમાણે નથી ચાલતા. સાધુની ગતિ તથા તેમના વિચારોને કોઈ પડકારી નથી શકતું. તથા કેવા હોય છે સાધુ? ઉદ્વિના સમાન ગંભીર, ઉદ્વિભાગાં અનેક રતો હોય છે તેથી તો તેને રતાકર કહે છે. પરંતુ તે પણ ગંભીર હોય છે. તેવી રીતે સમ્યગ્રદર્શન, સર્યાના, સમ્યક્ષારિતિથી રતના ધારણ કરવાવાળા હોવાથી પણ સાધુ ગંભીર હોય છે. અને સાંભળો! સાધુ ધન્દુ (અન્દ્રમાં)ના જેવા શીતલ હોય છે! સંસ્કૃતના કવિ ભવભૂતિમે ઉત્તરરામચરિતમાં કહ્યું છે—

વજ્ઞાદિપિ કઠોરાણ મૃવૃનિ કુસુમાદપિ ।
લોકોત્તરાણાં ચેતાંસિ કો હિ વિજ્ઞાતુર્મહતિ ॥

સાધુ વળના જેવા ક્રોકર હોય છે, આરિતમાં પણ અહુજ ક્રોકર હોય છે પરંતુ બીજાને કષ્ટ નથી હેતા. બીજા માટે તે મૃદુ, પુણ્ય સમાન કોમળ હોય છે. બીજાના દુઃખે દુઃખી થાય છે. તેમનું ધ્યાન સદ્ગ રહે છે. એકન્દ્રિય જીવોની પણ હિંસા તેમનાથી ના થાય. વિચિત્ર સ્વભાવવાળા હોય છે સાધુ. પરંતુ સાધુ કોધ કરતા હોય તે સાધુ કહેવા યોગ્ય નથી હેતા. એકનાર શિષ્યને વારંવાર નામ પૂછગાથી સાધુને કોધ આવી ગયો તો શિષ્યે કહ્યું, હીક છે મહારાજ, તમારું નામ શાંતિસાગર નથી પરંતુ જગતાસાગર હેવું જોઈએ. પરંતુ મણિના સમાન પ્રભાસમાન અંતરંગથી દેહીયમાન ચમકતા હોય. જેમકે મણી લક્ષે ક્રીયદમાં પડ્યો હોય પરંતુ તેમાં કાટ નથી લાગતો, તેવી રીતે સાધુ જલથી બિન ને કમળની માફક રહેતા હોય છે. શાગી પ્રેમાના વચ્ચમાં રહેતા હોવા છતાં પણ નિર્ધિન્દ્રા રહે છે. પૃથ્વીની માફક સહનશીલ, નિશ્ચિત ધર અનાવવાવાળા નહીં. લક્ષે સાધુ ચાર મહીના એક સ્થાન ઉપર ચાતુર્માસમાં રહે છે પરંતુ તેને ધર નથી અનાવતા, તેમ ભક્તોમાં વિષ્ટ નથી હેતા; તેમ તેમાં આશકત પણ નથી હેતા. કારણું આસક્તતા એ જ મોહું બંધન છે. એક આદમી વાછરણને લઈ જઈ રહ્યો હતો. તેવી પાછળ તે વાછરણની મા ગાય આવી રહી હતી. તે ગાયને બંધન હતું વાછરણના પ્રેમતું જેથી તે તેના મોહુપાસમાં બંધાયેલ હતી. તે બાલુ બંધનમાં ન હતી છતાં પણ પાછળ પાછળ ચાલી આવતી હતી. (attachment) જેથી મોહુનું બંધન બહુ જ મોહું છે.

સાધુ પક્ષીના જેવા નથી હોતો. એક ધર છોડી બીજા અનેક ધર અનાવી લેતા હોય તો સાધુ કયાંના? કહે છે, “પરાધીન સપનેહુ સુખ

જાહીરી”। તો સાધુ કોઈના પણ આધીન નથી રહેતા, તે ભક્તિ કરવાવાળાને આશીર્વાદ આપે તથા શત્રુથી મારવાવળાને આપ આપે તો તે સાધુ કેમ કહેવાય? તે તો દરેકને સમાનસાવાંથી આશીર્વાદ આપે છે. કાટાં હોય અથવા ઝુલ, શત્રુ હોય અથવા મિત્ર, સર્વે પ્રાણીઓમાં સમતાભાવ રાખે છે. ફક્ત જૈત અને બૌદ્ધ સાધુઓને જ અમણું સંસા આપી છે કારણ તે “સમઃ કુઃખમાં સુખમાં સમઃ અમણઃ” હાની-લાલ, જન્મ-મરણ, પ્રશંસા-નિંદામાં સમાનતા રાખે છે તારે તો તેમને અમણું કહે છે. ગીતામાં પણ શ્રીકૃષ્ણા અર્જુનને કહ્યું હતું. શત્રુ-મિત્રમાં જે સાધ્યમાવ રાખે છે તે માનવ મારા પાણ છે, અંબર માફક નિર્ણલંક હોય છે. જેમકે આકાશના પેટમાં તથ લોકની તમામ વસ્તુઓ સમાઈ જય છે, તેવી રીતે તેઓના હુદયમાં સંપૂર્ણ વિશ્વ એક કુદુંઘની માફક સમાઈ જય છે. ન કોઈની સાથે વેર; ન કોઈની સાથે ભેત્રી. તે હોય છે મોક્ષ માર્ગમાં પ્રયાણ કરવાવાળા આત્મ સાધનામાં લીન.

એમ કહેનાય છે તો સાધુને પણ પતિન હેઠાં જોઈએ. ધર શું છે? ગૃહિણી તે જ ધર છે. ત્યારે તો (પતિન) ગૃહિણી આવી જય પણ કહેવાય છે કે હવે તેનું ધર અંધાણું. તેમ સાધુને પણ ગૃહિણી હોય છે તે કેવી? શાંતિ-સુખ. વર્તમાનમાં જેણે અમો પત્ની ગૃહિણી કહીએ ધીયે તે તો છે, હુડુકા, માંસની પુત્રી છે. પરંતુ અસરી પતિ તો શાંતિ જ છે. પરમાત્મ પ્રકાશમાં આચાર્ય યોગેન્દ્ર દેવ કહ્યું છે કે:

જો મુણિ લહાન અણંત-સુહુ ણિય-અણા ઝાયંતુ ।
તં સુહુ ઇદુ વિણવિ લહાન દેવિંહ કોડી રમંતુ ॥

જે જેણે રાગ દેખ બાંધા છે તે ચિંતાથી ભરેલો છે. નિશ્ચિય તેનું પતન થશે જ. સાચા સુખનો અનુભવ વિશ્વના સુખ કરતા પણ વધારે છે. એક તરફ તો ધન્દ દેવ, ચંડી નારાયણ વળેરેના ઈન્દ્રિય સુખ રાખી લો અને ત્રાજવાના બીજા ભાગદામાં શાંતિનો અનંતમો લાગ રાખી લો. પરંતુ શાંતિનું ધારું જ નીચું રહેશે.

સાધુના દીકરા હોય છે? સત્ય. સત્ય જ તેના ઉત્તરાધિકારી છે. સત્ય નથી તો કહ્યું નથી. મહાત્મા ગાંધીએ કહ્યું છે તેમજ કલા કરતા હતા કે “Truth is God, God is truth” સાધુને સત્ય વચ્ચ હોય છે તેમજ વ્યવહારમાં પણ હોય છે.

साधुनी खड़े हया, तुक्षसीद्वासे कहुं छे :

“दयाधर्मका मूल है पापमूल अभिमान।
तुक्षसी दया न छोड़िये, जबवग घटमें प्राण॥”

अहिंसा, Negative From छे अने हया Positive from Love—प्रेम वात्यसम्बन्ध ते अहुं Positive form छे.

साधुना भाई छे संयम, अथवा भन-भन(Controll)मां न होय तो धन्दियो पण कन्द्रोलमां नथी रहेता. संयम नथी तो अबन लगाम वगरनुं छे, लगाम वगरनी दोडागाडी, तो ते गाडी आ आत्माने संसारझी जिड आडामां इंडी हेनार छे. अगवान महालीर कहे छे, के हे गौतम! संयम वगर एक धडी न जनी ज्ञेधये. संयम ए ज अमृत छे. रेवगाहीनी समतुक्षा अगडी जय तो अक्षभात थर्ड जय छे. इग कापती वजते चैमुतुं समतुल्य चुक्की जय तो आंगणा कपाई जय छे. साधुं हित-भित प्रिय वयन ऐले छे. ते जाए छे के अप्रिय वयन ऐलवाथा ते तीरथी पण वधारे जाँडा धाव पाडे छे.

जमीन ए ज साधुनो पकंग छे. केटेवो भोटो छे ते ? आवडोनो इन्ता ६' × ३' नो होय छे. तो जुओ अभारो केटेवो भोटो छे. ने जमे ते जन्याए तैयार भो छे. तमारी पासे तो इन्ता १०-२० भीटर कपडा धरो परंतु अभारी पासे तो जेटली दिशाओ भोटी तेला भोटा कपडा होय छे. तेमज साधुना कपडा डोई दिवस झटता नथी. तेथा न हरछनी ज३२ पडे न धारीनी ज३२ पडे. तमे तो अहुं ज गरीब छो. नेथी साधुनी जेवा न झटे, न भेला थाय तेवा अमुत्य कपडा तमे भरीही न शडो. तमारी पासे एटलुं धन क्यां छे ? नेथी तमो तहन गरीब छो. गरीभी एटदे दीनता, ने दीनतानो क्षय तेने दीक्षा कहे छे : दी+क्षा.

अन्तर विषय वापना वरतै बारह लोक लाज भय भारी।

याते परम दिग्मवर मुद्रा धर नहीं सकै दीन संसारी॥

ऐसी दुर्दर नगन परीषह जीतै साधु शील व्रतधारा।

निर्विकार बालकवत् निर्भय तिनके चरणों धोक हमारी॥

०५किं धरना एकान्तमां पण नग्न नथी रही शडतो। कारणु के तेमा विकार भरेल छे. विकारने ढाँकवा भाटे कपडा पहेवा इरज पाडे छे. नग्नता तो सहज आकृतिक ३५ छे. आम भाष्यस नग्न ज जन्म ले छे तेमज भरे छे पण नग्नतामां; तो वयमानो समय आ विकारी अधडा शामाए ?

साधु हर समय गानभृतनुं भोजन करे छे. परंतु दिवसमां एकवार भोजन करे छे, ते शरीर टक्कववा भाटे. तो पण तमारा करता वधु झडपथी चाले छे तेमज एक कलाकमां ७/८ छिलो भीटर सुधी चालवा छतां तेमने थाक नथी लागतो. समेत शिखरनी यात्रा ४-५ कलाकमां वगर थाके करे छे. शक्ति भोजनयी नथी आवती. साधुमां संयम दारा आध्यात्मिक शक्ति प्राप्त थाय छे. तेओमां चिन्ताइपी भानसिक ऐच्याणु नथी होतु नेथी शरीर अहुं ज छलकुं रहे छे.

रत्नमय तेमना धरेण्यां छे तेमज तेमना वखो छे. आजकाल तमे आटला अधा धरेण्या पहेरो छो-हाथमां, गणामां, कमरमां, पगमां तेमज माथामां, कान-नाकमां. जाणु तेक्षनी दोडाने बांधो होय तेवी रीते तेमोने पण अधी बाजुरी जडीने बांधी दीधा होय एते तो आशर्थ छे. आ तो वास्तवमां अधन छे. शूंगार नथी. शूंगार शुं छे ?

हस्तस्य भूषणं दानं, सत्यं कंठस्य भूषणं।
श्रोतृस्य भूषणं शाङ्कं भूषणैः किं प्रयोजनम् ॥

आजकाल तमे भाणा पहेरो छो ! ते भोती क्यां अने छे ? ते लाडकाना अने छे. तमे कोई दिवस विचार्युं छे ? भे हापुडमां हाडकानी इकट्ठरी छे ते सांखल्युं छे, तेमां इत्रिम भोती अने छे. अद्यारी साधु हाडकानी ऐपरीनी भाणा पहेरे छे. तमे पण ते हाडकानी भाणा पहेरो छो. थोडो आकार भद्रलेल होय छे. धरेण्यां पहेरे छे कोई रोग दूर करवा भाटे कारणुके धातुओमां पण रोग दूर करवानी शक्ति छे. परंतु जे तमे आ इत्रिम भाणा पहेरो छो तेनाथी उल्लयना रोग वधे छे. असली शूंगार तो सदाचार, रत्नत्रय तथा शीब छे.

तो जेना आटला अधा कुटुंब परिवार छे, होय तेने अप डोनो ? चीनना राजनी एक दार्शनिक साथे लेट थर्ड गर्भ, तेतुं लेयसे नाम हतु. राजना पुछवाथी के तमे कोणु छो ? लेयसे कोइहुं, हुं तो सभाटोनो सभाट धुं. सेना क्यां छे ? तेमने कहुं, जेने शत्रु नथी तमने सेनानी शी ज३२ छे. धन क्यां छे ? गरीभोने धननी ज३२ होय छे. तमारी राणी क्यां छे ? जेने कामवेदना नथी तेने राणीनी शुं ज३२ छे. आवा उत्तर संभगा दार्शनिक इकीरथी राज हारी गयो.

સાધુ તો યાકતા-ફરતા જીવન્ત તીર્થ છે. આજે જે મોટી-પથરના
તીર્થ છે તે પણ સાધુની અરણુ ૨૭ (બુણ) પડવાના કારણે તો અનેલા છે.
નેથી કરીને સાધુના દર્શન એ જ પુણ્યાંધનુ' કારણ છે. તેઓના દર્શનન
માત્રથી ડોડી ડોડી જન્મોના પાપ ફૂર થાય છે.

'ગુ' અન્ધકારસ્તુ 'રૂ' તસ્ય નિરોધકમ् ।
અન્ધકાર: નિરોધત્વાત ગુરુ ઇત્યમિધીયતે ॥

ગુરુ = ગુ = અંધન્ધકાર, ઇ = પ્રકાશ. જે અત્યાનત્રી અન્ધકારનો નાશ
કરી પ્રકાશમાં લાવે છે તે ગુરુ છે. તે જ તારણુ તરણુ છે. તેઓ પોતે
તરે છે તેમજ બીજાઓને પણ તારે છે. ગુરુ ગુણોથી ભારે છે. જેનામાં
શુષ્ણુઃપી ભાર હોય છે, જે ગુણોથી ભાકી તે ગુરુ શાના ?

ગુરુ ગોવિન્દ દોऊ ખદે કાકે લાગ્યું પાય ।
बलિહારી ગુરુ આપને ગોવિન્દ દિયો બતાય ॥

ગુરુનો મહિમા તો ભગવાનથી પણ (અધિક છે) વનારે છે. નિરનવાણી
ભગવાનની મૂર્તિ એ તો (મૂર્ઠ) મૂર્ઠિ છે. યોગવાવણી નથી પરંતુ ગુરુનો
રસ્તો દેખાડવા વાળા છે, તે અપેક્ષા સાધુ ગુરુ સર્વ શ્રેષ્ઠ છે. પણ એનાં
ગુરુ નથી હોતા નેથી તો તેઓ ઉલ્લતિ નથી કરી શકતા. મુક્તા મથ્યી,
અનુનથી પણ વધારે મહિત્વ ગુરુએનું છે.

સાધુનાં દર્શનં પુણ્યં તીર્થં ભૂતા હિ સાધવઃ ।
કાલેન ફલંતિ તીર્થા સિદ્ધઃ સોધુ સમાગમઃ ॥

સાધુના દર્શન જ પુણ્ય છે. તીર્થ સ્વરૂપ સાધુ હોય છે. તીર્થ યાત્રાનું
ઝળ કાલાન્તરમાં ભલે છે. પરંતુ સાધુનો સમાગમ (સદ્ગ) તુરંત શુભ ઝલ
દેવાવણું છે.

પરિશિષ્ટ : અધ્યાય-૬

ફં તારણુ-તરણુ ગુરુદ્યો નમોનમ : ફં

આંદોર-દાન વિધિ

લેખક : ઉપાધ્યાય કનકનનિદ મુનિ

(૧) મુનિએને પડગાહન વિધિ :

હે સ્વામીન ! નમોસ્તુ, નમોસ્તુ, નમોસ્તુ. અત્ર અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ
આંદોર જલ શુષ્ક છે.

(૨) આર્થિકાએને પડગાહન વિધિ :

વન્દામિ, વન્દામિ, વન્દામિ, માતાજી અત્ર અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ
આંદોર જલ શુષ્ક છે.

(૩) કુલ્લકો માટેની પડગાહન વિધિ :

ઈચ્છામી, ઈચ્છામી, ઈચ્છામી, મહારાજ અત્ર અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ
આંદોર જલ શુષ્ક છે.

જ્યારે મુનિરાજ તથા માતાજી, કુલ્લક વગેરેને વિધિ મળે ત્યારે
તેઓ ઉભા રહે. તે વખતે મુનિ તથા માતાજીને નણુ પ્રદિક્ષણા દેણી તથા
કુલ્લકના માટે પ્રદિક્ષણા દેવાની જરૂર નથી.

લારખાદ બોજનશાલા પાસે ગરમ પાણીથી પગ સ્વર્ચ ધોઈને
મહારાજને બોજનગૃહમાં પ્રવેશ કરવા માટે આચળ કરવો. નમોસ્તુ મહારાજ,
ઉચ્ચ આસન ઉપર મિરાજમાન થાઓ. આસન ઉપર મિરાજમાન થયા
પણી થાળીમાં મહારાજ તેમજ માતાજી તથા કુલ્લકજીના પગ ધોવા તેમજ
ગંધીઢક માથા પર લગાવવું.

પાણી આપવું. સ્વયના : દુષ્પથી ખાઈ વરતુ તેમજ ખાઈ વરતુ ઉપર દુષ્પનહીં આપવું. ઇથ તથા ફ્લેન રસ ઉપર ઉપર પાણી ન હેવું : તેમજ પાણી ઉપર ફ્લેન તથા તેનો રસ ન આપવો. ચોકા શુદ્ધ ચોકા (રસોઈ ઘર) પ્રકાશાન હોવો જોઈએ. ઉપર સ્વર્ચ ચંદ્રવો બાંધવો લેઈએ, તેમાં તમામ વરતુ દુવાલ, પાટલા, ટેંબલ વગેરે. સ્વર્ચ ધોયેલા હોવા જોઈએ. તેમજ પાણી શુદ્ધ મશુક ઉકાળેલું હોવું જોઈએ.

ભોજનશુદ્ધિ

કુવાથી પાણી ગાળી તેનો સંખારો વ્યવસ્થિત કુવામાં નાખવો તે પ્રકારે ગાળેલું પાણી લાવી તેને છકાળી ગરમ કરવું. તે પાણીથી રસોઈ અનાવવી. હાથની ધંગીથી દેલોલો શુદ્ધ મર્યાદ વાળો લોટ તેમજ ધી, સિંબ-મીડું, દુષ્પ, તેમજ સર્વે સામગ્રી રસોઈ માટેની શુદ્ધ મર્યાદવાળી હોવી જોઈએ.

આહાર દેવાવાળાની શુદ્ધિ

પિંડ શુદ્ધિ :

આતર જાતિય (જિજાતિય) વિવાહ ન હોય, વિધત્તા-વિવાહ ન હોય. નાહીને સ્વર્ચ કપડા પહેરીને રસોઈ આહારમાં આપવી. તેમજ પુરુષ જનોધ્ર જરૂર પહેરે. ળ્યુઓએ લિપસ્ટિક, નેલ પોલિસ, પાવડર નહીં લગાવવો. આહાર દેતા વખતે કાળા, લાલ તેમજ તંગ વિકારસૂક્ત કપડા ભીના-રેશમી ન હોવા જોઈએ. તેમજ આર્થ સંસ્કૃતિ પ્રમાણે મર્યાદમાં રહીને કપડા પહેરવા જોઈએ. ળ્યુઓએ સાડી મર્યાદ સહિત બાધેલી હોવી જોઈએ.

સ્વેચ્છાસન ત્યાગ

ચોરી, જુગાર, શિકાર, મધી, મહિરા, પરલી સેવન, તેમજ વેશ્યા સેવન, તેમજ ઈડા, દુષ્પયાન, તમાકુનો જીવન પર્યત ત્યાગ હોવો જરૂરી છે. કારણ મહાત્મતીઓને આહાર આપી પુણ્ય કરાવવા માટે પ્રથમ ઉપરની વરતુ છેઠવાથી જ આવક અની શક્ય છે. પહેલા આવક અનલું જરૂરી છે. આવક અન્યા સિવાય આહાર આપવો તે પાપ બંધતું કરણું છે. માટે સેત વ્યશનથી પહેલા શુદ્ધ થતું.

કુ પૂજા વિધિ કુ

બ્યાવાહન : સુનિરાજ ચરણ અને અવતર તિથિ તિથિ મમ સનિહિતો અવ અવ વપદું સ્વાધા ! એમ કહિને પુષ્પક્ષેપણું કરવા—

[૧] જલ - સુનિરાજ ચરણામાં જલભરા સુલું વિનાશનાય જલનિર્વાપામિતિ સ્વાધા

[૨] ચંદ્રન -	"	સંસાર તાપ	"	ચંદ્રન	"
[૩] અક્ષતાં -	(સફેદ ધીયેલ ચોખા)	અક્ષયપદ પ્રાપ્તાય	"	અક્ષતાન	"
[૪] પુષ્પ -	સુનિરાજ	કામભાગુ	"	પુષ્પ	"
[૫] નૈવેદ -	"	કુચારોગ	"	નૈવેદ	"
[૬] દીપ -	"	મોહાનબધાર	"	દીપ	"
[૭] ધૂપ -	"	અષ્ટ કર્મ દહનાય	"	ધૂપ	"
[૮] ફ્લેન -	"	મોહાન ફ્લેનની પ્રાપ્તિ અથે	"	ફ્લેન	"

અર્ધ્ય-ઉદ્દેશ, ચન્દ્રન તન્દુલ, પુષ્પકું : ચર સુધીપ સુધૂપ ફ્લાધ્ર કે; ધવલ મંગલ ગાનરવાફુલે મમ ગૃહે સુનિનાય મહં યકે || સુનિરાજના ચરણાંથી અનર્ધ્ય પદ પ્રાપ્તાય અર્ધ્ય નિર્વાપામિતિ સ્વાધા શાંતિ ધારા, પરિપુષ્પાનજલીમ ક્ષિપામિ।

પૂજન પઢી શાંતિ ધારા તેમજ પુષ્પાનજલી ક્ષેપણું કરીને પંચાગ નજરસ્કાર કરવા. પૂજન પઢી થાળી તથા વાડકોઓમાં રોટલી, શાક, દાળભાત, ફ્લેન વગેરે પીરસીને પહેલા હેખાડું ને, જે સામગ્રી મહારાજને આહારમાં હેવાની હોય, દુષ્પ-છાશ વગેરે.

ભોજનશુદ્ધણું માટે શુદ્ધિ

હેણામિનું નમોડસુટુ મનશુદ્ધિ, વચ્ચનશુદ્ધિ, કાયશુદ્ધિપૂર્વક આહાર જલ શુદ્ધ છે. અંજુલિ છોડીને ભોજન અંદરણું (ફીર નમોડસુટુ કરે) મહારાજ કે અંજુલિ છોડીયા પઢી હાથ ધીવરાવવા.

ભોજનવિધિ

મહારાજ ઉલા થઈ મંત્ર બોલી રહ્યા પઢી પહેલા પાણી હેવું. પાણી પઢી દુષ્પ હેવું, દુષ્પ પઢી રોટલી-શાક વગેરે આપવું. ભોજનના વચ્ચમાં થાકું

આહાર-દાનનું ફળ

આત્મા-વિશુદ્ધ, ધર્મ-પ્રેમ, શુદ્ધ-સેવા લોકની, ડમી, પાપનાશ, પુણ્ય-પ્રાપ્તિ યથા પ્રાપ્તિ. અનતમાં મોક્ષની પ્રાપ્તિ હોય તેનું ભાગન ફળ મળે છે આહાર હેવાવાળાને, પરંતુ તે શુદ્ધ ભાવથી શુદ્ધ વ્યવહાર તેમ ઉપર કહેવાનામ પ્રકારની શુદ્ધિ હોય તો જ તેનું શુદ્ધ તથા શુદ્ધ ફળ મળે છે.

તો સંપૂર્ણ શુદ્ધતાપૂર્વક આહારદાન હેવા જોઈએ જેથી અતિશય પુણ્ય બંધ થાય છે.

ઉપાધ્યાય કનકનંદીલ મહારાજ દ્વારા રચિત ગ્રન્થ
મંહિરોમાં તેમજ લાઈબ્રેરીઓમાં વસાવવા યોગ્ય

ઉપાધ્યાય : કનકનંદીલની લેખનીથી ભૂગોળ, વિજ્ઞાન,
શૌતિકવિજ્ઞાન, જીવવિજ્ઞાન, રાજનીતિ, રસાયનવિજ્ઞાન, ખગોળ,
ચન્ત્ર, મન્ત્ર, તન્ત્ર, આચુર્વેદ, ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ, સ્વર્ગવિજ્ઞાન, ધ્યાન-
ચોગ, ધીતિહાસાહિ વિલિનન દસ્તિક્ષેપાવાળા બંધો રચાયા છે.

પ્રકાશિત પુસ્તકો

(૧) ધર્મવિજ્ઞાન મિન્ટુ	મુલ્ય ર. ૧૦-૦૦
(૨) ધર્મજીન એવં પુરુષાર્થ (હિન્દી તથા અંગ્રેજ)	મુલ્ય ર. ૧૮-૦૦
(૩) ભાગ્ય એવં પુરુષાર્થ (હિન્દી તથા અંગ્રેજ)	મુલ્ય ર. ૧૦-૦૦
(૪) સરસ્કાર-(હિન્દી તથા અંગ્રેજ)	મુલ્ય-સ્વાધ્યાય
(૫) દિગમ્ભર જૈન સાહુ કા નગરાવ એવં કેથલોચ	
(હિન્દી, ગુજરાતી એવં અંગ્રેજ)	મુલ્ય-સ્વાધ્યાય
(૬) વ્યસનકા ધાર્મિક વૈજ્ઞાનિક વિશ્લેષણ	
(હિન્દી તથા અંગ્રેજ)	મુલ્ય ર. ૧૫-૦૦
(૭) નિર્નાર્યાન પુણ્ય-૧ પુણ્ય-૨	મુલ્ય ર. ૨૧-૦૦
(૮) ધર્મ એવં સ્વારથ વિજ્ઞાન પુણ્ય-૧ તથા પુણ્ય-૨	

મુલ્ય સ્વાધ્યાય : ર. ૧૧-૦૦ પ્રત્યેક

(૯) પુણ્ય-પાપ મીમાંસા	મુલ્ય ર. ૧૦-૦૦
(૧૦) નિમિત ઉપાદાન મીમાંસા	મુલ્ય ર. ૫-૦૦
(૧૧) ધર્મદર્શિન એવં વિજ્ઞાન	મુલ્ય ર. ૫-૦૦
(૧૨) કાંતિ કે અમૃત	મુલ્ય ર. ૧૦-૦૦
(૧૩) લેખા-મનોવિજ્ઞાન	મુલ્ય ર. ૬-૦૦
(૧૪) ઋધ્યક પુત્ર ભરતસે ભારત	મુલ્ય ર. ૧૦-૦૦
(૧૫) ધ્યાન કા એક વૈજ્ઞાનિક વિશ્લેષણ	મુલ્ય ર. ૧૧-૦૦
(૧૬) અનેકાન્તદર્શિન	મુલ્ય ર. ૧૨-૦૦
(૧૭) ધર્મકા હાર્થનિક એવં વૈજ્ઞાનિક વિવેચન	મુલ્ય ર. ૨૧-૦૦

(૧૮) યુગનિર્માતા અષાખટેવ	મૂલ્ય-સ્વાધ્યાય રૂ. ૧૧-૦૦
(૧૯) વિશુ શાંતિકે અમોદ ઉપાય	મૂલ્ય-સ્વાધ્યાય
(૨૦) મનન એવ પ્રવચન	મૂલ્ય-સ્વાધ્યાય
(૨૧) અહિંસામૃત	મૂલ્ય. રૂ. ૭-૦૦
(૨૨) વિનય મોક્ષ દાર	મૂલ્ય-સ્વાધ્યાય રૂ. ૩-૦૦
(૨૩) ક્ષમાવીરસ્ય ભૂપણુ'	મૂલ્ય રૂ. ૧૦-૦૦
(૨૪) સંગઠન કે સૂત્ર	મૂલ્ય રૂ. ૮-૦૦
(૨૫) ડેવલ જ્ઞાનગંગા	
(૨૬) ધર્મ-વિજ્ઞાન	મૂલ્ય રૂ. ૧૦-૦૦
(૨૭) અતિ માનવીય શક્તિ	મૂલ્ય રૂ. ૨૧-૦૦

પ્રકાશક તરફથી સાધુઓ, સંદેશ, સ્વાધ્યાય શાળાઓ, ધર્મિક શિક્ષણ સંસ્થાઓ, શાધરત છાત્રો, અસમર્થ ભાઈ-અહુનોને પુસ્તકો નિશુક્લ બેટ અપાય છે.

પુસ્તકાલય, વાંચનાલય, શિક્ષણ સંસ્થાઓના માટે ૨૫% ટકા છૂટથી પુસ્તક મોકલી અપાય છે. સામાન્ય સ્વાધ્યાય પ્રેમિયોને માટે ૧૦% છૂટ તેમજ પોસ્ટેજ અલગથી મોકલાય છે. આજવન સરદય રૂ. ૧૧૦૧-૦૦

નિવેદક : પ્રાપ્તિસ્થાન

ધર્મદર્શન વિજ્ઞાનશોધ પ્રકાશન

નિકટ અતિથીભવન, બડોલ, પિન. ૨૫૦૬૧૧ (મેરા) (૭૦ પ્ર૦)

*

નોંધ : પુસ્તક છપાવવાનાણા દર્ય હતાને ૧૦% પુસ્તકો બેટ અપાય છે.

સ

